

DENKWIJZER
DW

**WETENSCHAPPELIJK INSTITUUT
VAN DE CHRISTENUNIE**

Jaargang 8 | Nummer 2 | juni 2008

André Rouvoet over zijn beleid

Kostbare kinderopvang

Is bevolkingspolitiek nodig?

**'Loodgieterstassen
bestaan echt!'**

Kerk, staat en integratie

**Gezin:
hoeksteen
of struikelblok?**

VOORwoord

Gezin: hoeksteen of struikelblok?

DOOR GEERT JAN SPIJKER, EINDREDACTEUR

Er is iets tegenstrijdigs aan de hand rond het gezinsbeleid. Dat heeft te maken met hoe velen aankijken tegen de harde en de zachte kant van het beleid. De harde kant gaat over sociaal-economische vragen: hoe combineren we arbeid en zorg, hoe verhouden werk en gezin zich tot elkaar? De zachte kant gaat meer over opvoedkundige zaken. De preciaire vraag is hier: wanneer mag de overheid ingrijpen achter de voordeur? Het komt me voor dat men ten aanzien van die voordeur meet met twee maten.

VOOR EN ACHTER DE DEUR

Wat is het geval? Als we naar de discussie over de harde kant van het beleid kijken dan valt op dat veel partijen – op links, op rechts en in het midden - inzetten op zoveel mogelijk financiering van de kinderopvang. Zo wil men stimuleren dat meer vrouwen meer gaan werken. Vriendelijk en met zachte hand wordt de vrouw bewogen de arbeidsmarkt op te gaan.

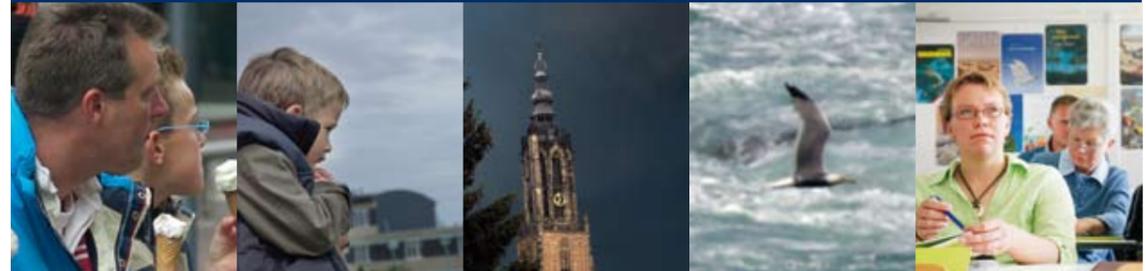
Deze benaderingswijze stimuleert het dat we de opvoeding van onze kinderen uitbesteden, bijvoorbeeld aan een crèche. De overheid wil blijkbaar dat de opvoeding voor een groot deel niet meer achter de eigen voordeur plaatsvindt.

Nu is het frappante dat ten aanzien van de zachte kant van het gezinsbeleid er juist heel veel weerstand is tegen het achter de voordeur komen. Betutteling is het toverwoord. 'Stel dat de overheid zich met mijn kind bemoeit...!' Kortom: we worden aangemoedigd een deel van de opvoeding uit te besteden aan de opvang; tegelijk is er veel kritiek als de overheid ingrijpt en zich bemoeit met de opvoeding door ouders.

OUDERLIJK GEZAG IS NIET ABSOLUUT

Uiteraard moet er zeer behoedzaam worden omgegaan met ingrijpen achter de voordeur. Van overheidsopvoeding mag geen sprake zijn. In de traditie waarin de ChristenUnie staat is altijd de eigen verantwoordelijkheid van ouders benadrukt. Niemand heeft in beginsel het recht in te grijpen in de kring van het gezin; niemand is bevoegd kinderen op te voeden dan de eigen ouders. Maar daarmee is niet alles gezegd. De overheid heeft een eigen verantwoordelijkheid om publieke gerechtigheid in de samenleving te bevorderen. Die roeping heeft soms tot gevolg dat de overheid moet ingrijpen in sociale verbanden, bijvoorbeeld als er sprake is van kindermishandeling. Daar is niets betuttelends aan, dat is recht doen. Het zou laakbaar zijn als de overheid dat niet doet. Immers: ook kinderen moeten soms worden beschermd tegen hun gezagsdragers. Ouders zijn immers geen absolute soevereinen over hun kinderen. Ze kunnen er maar niet mee doen wat ze willen. Ze hebben hun gezag gekregen van God en ze zullen verantwoording afleggen van de wijze waarop ze dat gezag uitoefenen aan Hem, de enige echte Soeverein.

INHOUDSOPGAVE

- 04 - Gezinsbeleid: een gedeelde verantwoordelijkheid | ANDRÉ ROUVOET**
- 10 - 'We moeten kinderen positiever benaderen' | INTERVIEW MET PETER CUYVERS**
- 12 - Kostbare kinderen | CAROLA SCHOUTEN EN STEVEN DATEMA**
- 16 - Opvang mag opvoeding niet vervangen | GER DE LANGE**
- 18 - Kinderopvang is prima aanvulling | MARIANNE DE WOLFF**
- 19 - Column: Familieberichten | TIM VREUGDENHIL**
- 20 - Kindermishandeling in Nederland | EVELINE EUSER**
- 22 - Eigen kracht | HENRIËTTE VAN DER GRAAF-HULS**
- 24 - Echtscheiding en de gevolgen voor het kind | MARIANNE DE WOLFF**
- 26 - Kinderwens moet een echte keuze zijn | DIDI BRAAT**
- 28 - Waterschappen anno 2020 | GERRIT DE JONG**
- 30 - Godsdienstvrijheid onder druk door angst voor islam | ADRIAAN HOOGENDOORN**
- 34 - Vrijheid, gelijkheid, burgerschap | KARS VELING**
- 37 - Column: Niet echt vrolijk | ESMÉ WIEGMAN-VAN MEPELEN-SCHEPPINK**
- 38 - Waar blijft de tijd? | ERIK VAN DIJK**
- 44 - 'Loodgieterstassen bestaan echt' | INTERVIEW MET TYMON DE WEGER**
- 46 - Inspiratiedag ChristenUnie**
- 47 - Column: Complimenten! | BORT KOELEWIJN**

DenkWijzer, studieblad van de ChristenUnie
jaargang 8, nummer 2, Juni 2008
Opplage: 3000 | ISSN: 1568-5845
DenkWijzer is een publicatie van het Wetenschappelijk Instituut (de mr. G. Groen van Prinsterer stichting) en de Bestuurdersvereniging van de ChristenUnie. DenkWijzer wordt toegezonden aan alle donateurs van het Wetenschappelijk Instituut, aan alle bestuurders van de ChristenUnie en aan losse abonnees.

- Meer informatie over abonnement of donateurschap via www.wi.christenunie.nl
- DenkWijzer verschijnt elk kwartaal.
- Deadline kopij volgende nummer: 01-05-08
- DenkWijzer verwelkomt bijdragen van lezers. Neem daarvoor wel eerst even contact met ons op.

Redactie:
Jan Post (hoofdredacteur),
Bort Koelewijn (namens bestuurdersvereniging),
Bernadette van den Berg (namens bestuurdersvereniging)
Swannet Westland (namens Tweede Kamerfractie),
Geert Jan Spijker (eindredacteur)

Vormgeving:
Frisvita - (y)our mission

Fotografie:
Folkert Rinkema,
Ruben Timman, CU

Druk:
Drukkerij De Bunschoter

Uitgave, redactie en administratie:
Mr. G. Groen van Prinsterer stichting
Wetenschappelijk Instituut van de ChristenUnie

Postbus 439, 3800 AK Amerfoort
Tel.: 033 - 422 69 60 | Fax: 033 - 422 69 68
Email: denkwijzer@christenunie.nl
www.wi.christenunie.nl
www.bestuurders.christenunie.nl

© ChristenUnie 2008
Overname van artikelen en/of illustraties uitsluitend na toestemming van de redactie.

Gezins beleid:

een gedeelde
verantwoordelijkheid

DOOR ANDRÉ ROUVOET, MINISTER VOOR JEUGD EN GEZIN

In de eerste maanden nadat ik mijn beleidsprogramma ‘Alle kansen voor alle kinderen’ aan de Kamer had toegezonden, is veel discussie gevoerd over de overheidsbemoeienis met het gezin en de opvoeding. In het najaar hoop ik een Gezinsnota aan de Kamer toe te zenden, waarin dit vraagstuk in zijn bredere samenhang aan bod zal komen. Denkwijzer heeft mij gevraagd om hierop vooruitlopend in te gaan op de vraag hoe mijn gezinsbeleid zich verhoudt tot de uitgangspunten van de christelijke politiek, in het bijzonder het beginsel van de soevereiniteit in eigen kring. Aan het slot roep ik bestuurders van de ChristenUnie op om in hun gemeente of provincie werk te maken van gezinsvriendelijk beleid.

GEZINSBELEID IN DE LAATMODERNE SAMENLEVING

Voor een goed begrip ga ik eerst in op de bredere analyse van maatschappelijke trends, welke de achtergrond vormen waartegen dit kabinet zijn beleid in het Coalitieakkoord heeft geformuleerd. Processen van individualisering, globalisering en technologisering hebben de Westerse samenleving de afgelopen decennia ingrijpend veranderd. Ze hebben geleid tot erodering van de sociale cohesie in buurten en wijken, afname van gedeelde normen en waarden, toenemende gevoelens van onzekerheid en onveiligheid. Als gevolg van het individualisme en het streven naar autonomie, gedragen mensen zich als ‘individuen die hun eigen biografie samenstellen’. Ze balanceren tussen verschillende deelprojecten als een carrière, partnerrelatie, zorgtaken en kindwens. Sociale verbanden en relaties worden daarmee meer voorwaardelijk en minder duurzaam.

Zo is ook het gezin als belangrijk kernverband in de samenleving steeds meer onder druk komen te staan. Opvattingen over huwelijk, gezin en rolverdeling tussen mannen en vrouwen, ook ten aanzien

van arbeid en zorgtaken, zijn verschoven. Dit leidde ook tot meer belangenconflicten in de gezinssfeer. Secularisering en veranderende opvattingen over seksualiteit droegen vervolgens bij tot een lagere waardering van het huwelijk en de toename van alternatieve samenlevingsvormen. Tegen deze achtergrond laat zich ook de grote toename van echtscheidingen van de laatste decennia begrijpen. De laatste jaren is er meer oog gekomen voor de schaduwzijden van deze ontwikkelingen.¹ Breed leeft het gevoel dat we op grenzen stuiten. Er klinkt een roep om herstel van sociale cohesie, van gedeelde normen en waarden. Het is terecht dat mensen daarbij ook naar de overheid kijken. Dit kabinet heeft ervoor gekozen om die roep niet te negeren, en tegen de stroom van verwijten van betutteling in die uitdaging aan te gaan. De centrale opdracht van dit kabinet is te werken aan de kwaliteit van de samenleving en te investeren in wat we gemeenschappelijk hebben. Dat kan niet zonder een uitdrukkelijk gezinsvriendelijk beleid. “Het gezin is een belangrijke bron voor het kweken van betrokkenheid bij de samenleving. Een gezinsvriendelijk beleid draagt eraan bij dat kinderen van jongs af aan zelfvertrouwen, weerbaarheid en verantwoordelijkheidsgevoel meekrijgen.” (Coalitieakkoord, p.23). Dat is niet terug naar de jaren ’50, integendeel. Dit kabinet zet in op “nieuwe arrangementen die beantwoorden aan de dynamiek van deze en de komende tijd. Die moeten ten dienste staan van het vergroten van de mogelijkheden en de kwaliteit van leven van mensen. De overheid zal mensen mobiliseren, verbinden, ondersteunen en toerusten om hun verantwoordelijkheid voor hun eigen leven en de samenleving in al zijn verscheidenheid vorm te geven.” (p.5) Het gezinsbeleid moet antwoord geven op uitdagingen die de huidige, dynamische samenleving aan mensen stelt. Specifiek aan gezinnen.

NEDERLAND GEZINSVRIENDELIJKER MAKEN

De centrale uitdaging is voor mij om een beleid neer te zetten dat Nederland gezinsvriendelijker maakt. Daarmee bedoel ik dat gezinnen zich gesteund weten door hun sociale omgeving, worden versterkt en niet tegengewerkt. Alleen al op belevingsniveau ervaren ouders met jonge kinderen immers te vaak dat zij zich voor hun keuze om een gezin te stichten moeten verantwoorden. Mede daardoor is in Nederland uitstel van ouderschap gewoon geworden: vrouwen krijgen hun eerste kind gemiddeld

pas als ze 29,4 jaar oud zijn, waarmee ons land zich in de Europese top-3 bevindt. Terecht heeft de Raad voor de Volksgezondheid en Zorg het uitstel van ouderschap als medisch en maatschappelijk probleem op de agenda gezet.² Aan het slot van dit artikel kom ik nog terug op het gezinsvriendelijker maken van leef- en werkomstandigheden in ons land.

De aanleiding voor dit artikel ligt echter primair in vragen over overheidsbemoeienis bij opvoeding in het jeugdbeleid. Het overgrote deel van de jongeren is gelukkig, maar zo’n 10 procent loopt risico’s en zo’n 5 procent zit in de problemen. Die risico’s en problemen hangen ook samen met de opvoeding en de thuissituatie. Kinderen in zogeheten multi-probleemgezinnen lopen per definitie een groot risico op opgroei- en ontwikkelingsproblemen. Uit het stijgende beroep op jeugdgerelateerde regelingen, zoals de provinciale jeugdzorg, het speciaal onderwijs, de jeugd-GGZ en de Wajong, blijkt dat er sprake is van een toenemende problematiek. Dat maakt een integraal jeugd- en gezinsbeleid dringend noodzakelijk.

OVERHEIDSBEMOEIENIS BIJ GEZIN EN OPVOEDING

Opvoeding is primair een zaak van de ouders. Ik ben het eens met diegenen die niet willen dat de overheid zich te veel met de opvoeding en met gezinnen achter de voordeur gaat bemoeien. De overheid mag niet op de stoel van de ouders zitten, want het zijn de ouders die naar de aard en structuur van het gezinsverband zelf verantwoordelijk zijn voor de zorg en opvoeding van hun eigen kind. Tegelijk denk ik dat de maatschappelijke situatie zoals hierboven geschetst een verbetering van het opvoedklimaat noodzakelijk maakt: ouders zoeken steun vanuit de politieke en sociale omgeving voor wat ze hun kinderen willen meegeven. Dat vraagt in de eerste plaats wat van burens, familie, maar ook van hulpverleners, onderwijzers, professionals

SAMENVATTING

- gezinsvriendelijk beleid is nodig ter verbetering van de kwaliteit van de samenleving
- opvoeding is een zaak van de ouders
- De overheid moet soms ingrijpen binnen gezinnen
- Dit sluit naadloos aan bij de ChristenUnie-filosofie

rondom het kind. De overheid kan hiertoe wel voorwaarden scheppen, zoals met vrijwillige opvoedondersteuning in de Centra voor Jeugd en Gezin. Overheidsingrijpen komt pas in beeld als de sociale omgeving onvoldoende in staat blijkt om corrigerend op te treden wanneer ouders hun taak verwaarlozen. Let wel: het gaat dan echt om problematische gezinssituaties. Dan komt de vraag op of de overheid in het belang van het kind moet ingrijpen, ook al is er nog geen sprake is van kindermishandeling, maar wel van dreigende opgroei-problemen of het weigeren van hulp door de ouders. Op dit moment bereid ik samen met de minister van Justitie een wetsvoorstel voor om de gronden voor ondertoezichtstelling te verruimen. Daarmee verruimt de wetgever de mogelijkheid voor de rechter om zich in de verantwoordelijkheid van de opvoeder te begeven. De vraag die door sommigen is gesteld, is hoe dit zich verhoudt tot de traditie van de christelijke politiek, waarin altijd zeer terughoudend met deze rol van de overheid is omgegaan.

GEZIN EN SOEVEREINITEIT IN EIGEN KRING

Het beginsel van de soevereiniteit in eigen kring is een centraal element in de christelijk-politieke traditie waarop de ChristenUnie voortbouwt. De gedachte komt er in essentie op neer dat verbanden of kringen waarin mensen samenleven een eigen aard en eigen normatieve structuurkenmerken kennen. In deze visie is de mens geen autonoom individu, maar komt hij pas tot zijn recht in relatie tot zijn naasten, tot zijn omgeving, en tot zijn Schepper. De verbanden of kringen zijn nevensgeschikt, en niet tot elkaar herleidbaar. Ik citeer uit eigen werk: “Kerk en staat zijn bijvoorbeeld niet tot elkaar te herleiden. Evenmin kan van het gezin worden gezegd dat het is afgeleid van de staat. Dit inzicht heeft als consequentie dat een opvatting die we nog wel eens tegenkomen, namelijk dat de opvoeding van de kinderen door de staatsgemeenschap (gedeeltelijk) aan het gezin is gedelegeerd, fundamenteel van de hand moet worden gewezen.”³ Het zou te kort door te bocht zijn om hieruit de conclusie te trekken dat de staat zich dus nooit met het gezin zou mogen bemoeien. Naast het afgrenzen van de eigenheid van de verbanden kennen de verbanden ook de gemeenschappelijke norm van de gerechtigheid, waarop zij elkaar kunnen aanspreken.⁴ Daarnaast geldt dat geen enkel beginsel, dus ook

'...IK WIL BESTUURDERS EN VOLKSVERTEGENWOORDIGERS VAN DE CHRISTENUNIE GRAAG DE UITDAGING VOORLEGGEN OM IN DE EIGEN GEMEENTE OF PROVINCIE TE PIONIEREN MET HET CONCEPT 'GEZINSVRIENDELIJKHEID'...'

niet dat van soevereiniteit in eigen kring, is bedoeld als blauwdruk. Het is een ordeningsprincipe, dat toegepast moet worden in de dynamiek van de maatschappelijke ontwikkelingen. "Veel voorbeelden zijn te geven van situaties waarin gezagsdragers zich onmiskbaar buiten de sfeer van de eigen kring begeven." Ik sprak indertijd van een 'kring in nood'. Ik schreef erbij: daarbij "moet wel worden opgemerkt dat een dergelijk ingrijpen in principe een tijdelijk karakter dient te hebben. Zodra het verantwoord is behoort de taakuitoefening weer te worden overgelaten aan de 'oorspronkelijke' gezagsdragers van de betreffende kring."⁵

In het christelijk-politieke denken wordt het als hoofdtaak van de staat gezien om de publieke gerechtigheid te bevorderen. Recent schreef de Britse Dooyeweerd-kenner dr. Jonathan Chaplin, directeur van het Kirby Laing Institute for Christian Ethics in Cambridge, het zo: wanneer de mogelijkheden van ouders onaanvaardbaar tekortschieten, als zij daardoor hun taken niet kunnen uitoefenen en als daardoor de rechten van hun kinderen geschon- den worden (zij hebben geen veilige omgeving en worden bedreigd in ontwikkelingsmogelijkheden), en de overheid treedt op om dat te voorkomen of te beëindigen, dan is er vanuit de gedachte van soevereiniteit in eigen kring "geen sprake van onrechtmatige staatsbemoeienis of 'overschrijden van grenzen' maar juist van een staat die in eigen rechte aan zijn unieke roeping invulling geeft."⁶ Benadrukt zij hierbij dus dat dit overheidsoptreden zoveel mogelijk tijdelijk moet zijn, en gericht op het doen hernemen van de eigen verantwoordelijkheid. Het is daarmee curatief van aard.

RICHTING

Ten aanzien van de verhouding tussen overheid en gezin leiden deze uitgangspunten tot drie gedachten die richting geven bij het vormgeven van het jeugd- en gezinsbeleid:

1) De overheid schept voorwaarden waardoor gezinnen zich kunnen ontwikkelen en ouders de opvoeding en verzorging van kinderen op zich kunnen nemen. Te denken valt aan inkomenson- dersteuning, aan wetgeving die het combineren van arbeid en zorg faciliteert, en ook aan het beschikbaar stellen van opvoedadvies op vrijwillige basis. Het kan soms ook betekenen dat de overheid een gezin faciliteert om, als het daar zelf niet in slaagt, het eigen sociale netwerk te mobiliseren. Dat is de benadering die bekend staat als de Eigen Kracht benadering, die ik van harte ondersteun en verder wil verspreiden. De overheid kan ook wijzen op het bestaan van relatiecursussen, om partners te helpen bij het dragen van de verantwoordelijk- heid om elkaar trouw te blijven en de duurzame zorg voor hun kinderen op zich te blijven nemen. Dit draagt ertoe bij dat ouders worden toegerust tot verantwoordelijkheid.

2) Als een gezin in problemen is geraakt, al of niet door eigen toedoen, kan dit aanleiding zijn voor de overheid om in te grijpen en (een deel van) de ver- antwoordelijkheid van ouders op zich te nemen. Te denken valt aan het aanbieden van een hulp- of zorgtraject aan het kind, indien nodig buitenshuis in een pleeggezin of in de residentiële zorg. Indien ouders niet willen meewerken, maar het belang van het kind dit vereist, zelfs tegen hun wil. Dat kan leiden tot ondertoezichtstelling (OTS), uithuisplaat- sing en in het uiterste geval gezagsbeëindiging. Dat betekent dus dat de nood hoog moet zijn opge- lopen. In dat geval vereist de norm van gerechtig- heid dat de boel niet op zijn beloop wordt gelaten, maar dat er wordt ingegrepen waar ouders hun verantwoordelijkheid jegens het kind niet waarma- ken. Daarmee geeft de overheid invulling aan haar unieke roeping.

3) Dit ingrijpen moet incidenteel en zoveel mogelijk tijdelijk zijn, en gericht op herstel van het vermogen om zelfstandig verantwoordelijkheid te dragen. Dit maakt zoiets als verplichte opvoedondersteu- ning als begeleidend onderdeel van een uithuis- plaatsing ook zo van belang. Het stelt ouders in staat hun opvoedtaken beter op zich te nemen na terugkeer van het kind. Mijn aanpak is erop gericht dat hulpverleners zich niet afzonderlijk met een deel van het probleem bezig houden, maar juist met elkaar samenwerken om het gezin als geheel weer

op de rails te krijgen. Die benadering staat mij voor ogen met het motto '1 gezin, 1 plan'.

Deze uitgangspunten geven richting aan het beleid ten aanzien van gezin, jeugd en opvoeding. De essentie ervan is dat het ouders moet toerusten tot verantwoordelijkheid. Daar ben ik met hart en ziel mee bezig.

GEZINSVRIENDELIJKE BEDRIJVEN EN GEMEENTEN

In het voorgaande zijn vooral de taken van over- heid en ouders aan bod gekomen. Gezinsbeleid is echter een gedeelde verantwoordelijkheid van de samenleving als geheel. In april dit jaar bezocht ik mijn Duitse collega van het Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend, minister Ursula von der Leyen (CDU). Een interessant aspect in haar beleid is dat zij bondgenootschappen heeft gesloten met andere spelers in de samenleving. Zo heeft zij afspraken gemaakt over gezinsvriendelijk- heid van bedrijven met als resultaat dat werkgevers zich meer inspannen om werknemers mogelijkhe- den te bieden om arbeid en gezin te combineren. De dag na mijn bezoek aan Berlijn heb ik tijdens het Voorjaarsoverleg tussen kabinet, werkgevers en werknemers aangekondigd vergelijkbare stappen te willen zetten in Nederland. Een ander aansprekend Duits initiatief is de vorming van 'Lokale Bündnisse für Familien'. Dit zijn lokale initiatieven waarin gemeentelijke overheid, scholen, bedrijven, kerken, etc samenwerken aan een ge- zinsvriendelijke gemeente. Gezinsvriendelijkheid is een belangrijke factor in de aantrekkingskracht als vestigingsplaats. Te denken valt aan de mogelijk- heid om arbeid en zorg te combineren, aanbod van onderwijs en opvoedondersteuning, woningaanbod en recreatief aanbod.

Ik wil bestuurders en volksvertegenwoordigers van de ChristenUnie graag de uitdaging voorleggen om in de eigen gemeente of provincie te pionieren met het concept 'gezinsvriendelijkheid'. In de aanloop naar mijn gezinsnota die dit najaar verschijnt hoop ik het initiatief voor gezinsvriendelijke gemeenten nader te gaan verkennen en bespreken.

HET HART VAN MIJN BELEID

Uit het bovenstaande mag blijken dat het er mij niet om te doen is dat de overheid als een soort toe- zichthouder controle gaat uitoefenen op het reilen

en zeilen van gezinnen en kinderen in Nederland. Waar het om gaat is dat de overheid voorwaarden schept, en betrokken is als situaties (dreigen te) ont- sporen. Ik ben ervan overtuigd dat lezers van Denkwijzer, onder wie veel actieve lokale en provinciale ChristenUnie-politici, weten waarover het gaat als ik praat over die ontspoorde en gebroken gezins- situaties. Beleidsinstrumenten welke momenteel in ontwikkeling zijn – de Centra voor Jeugd en Gezin, het elektronisch dossier in de jeugdgezondheids- zorg, de Verwijsindex Risicjongeren – trekken veel aandacht in het politieke debat. Toch beschouw ik deze instrumenten niet als het hart van mijn beleid. We zijn er immers niet als overal in het land de con- sultatiebureaus zijn omgevormd tot of aangesloten op een CJG, wanneer alle papieren dossiers van de kinderarts voortaan in de computer staan, of wan- neer hulpverleners elkaar voortaan kunnen vinden via een software-applicatie. Ik doe niets af aan het belang van deze instrumenten, maar ik benadruk wel dat ze in het juiste perspectief moeten worden geplaatst, en dat is zoals ik het hierboven schetste. Een gezinsvriendelijk beleid is de beste vorm van preventie. Het gaat erom dat ouders tijd, middelen en vaardigheden hebben om gewoon voor hun kinderen te zorgen, zodat hun kinderen gezond en veilig kunnen opgroeien. De overheid heeft daar een begrensd maar betrokken taak in. Vormgeven aan die rol beschouw ik als eerste Minister voor Jeugd en Gezin als een belangrijke en prachtige opdracht, júst met het oog op mijn eigen politiek- ideologische achtergrond.

EINDNOTEN

¹ Zie voor een toegankelijke analyse van ontwikkelingen van de laatmoderne samenleving de bijdrage van drs. W. Dekker in *Alle vogels hebben nesten, nieuwe aandacht voor gezin en gezinshulpverlening*, Buijten&Schipperheijn 2007.

² RVZ, *Uitstel van ouderschap: medisch op maatschap- pelijk probleem?*, oktober 2007. Het documentaire- programma Zembla wijdde onlangs een uitzending aan dit fenomeen onder de titel 'Oude moeders'. Terug te zien op <http://player.omroep.nl/?afID=6951581>

³ A. Rouvoet, *Reformatrische Staatsvisie*, 1992, p.29

⁴ Ibid, p.34

⁵ Ibid, p.36

⁶ *Philosophia Reformata* (2007/2)

‘We moeten kinderen positiever benaderen’

DOOR GEERT JAN SPIJKER

Al jaren ijvert zelfstandig beleidsadviseur Peter Cuyvers bevoegen voor meer aandacht voor het gezin. Er moet eenheid in beleid komen, en meer oog voor de waarde van de mens als relationeel wezen. Winstpunt van dit kabinet is in ieder geval dat er een officiële Gezinsminister is. Het besef dat we iets moeten doen is gegroeid. André Rouvoet ziet hij als kwartiermeester, die als belangrijke taak heeft om de eerste stap te zetten op weg naar een structureel gezinsbeleid. Dat gegeven onttrekt zich aan de publieke beeldvorming. Een positief gesprek. “Er is geen crisis in het gezinsleven. Integendeel!”

Dit kabinet heeft oog voor het gezin, dus u zult er wel blij mee zijn...

Ik ben natuurlijk erg blij dat er een Gezinsminister is. Wel is het jammer dat er nog veel onderdelen die eigenlijk bij gezinsbeleid horen zijn versnipperd over andere departementen. Maar dat is een probleem dat ook andere beleidsterreinen treft, bijna een structureel probleem van het beleid in Nederland. Hier ligt een uitdaging, ook voor de ChristenUnie, om de eenheid in het gezinsbeleid te bevorderen. Dit kan bijvoorbeeld door in te zetten op een Gezinswet, waarin de hele werk en gezin-problematiek is geregeld. Ik heb me zelf altijd ingezet voor de invoering van een dergelijke wet.

Veel mensen ervaren een spanning tussen werk en gezinsleven. Hoe ziet u dat?

Dat vind ik een kunstmatige tegenstelling. In zowel werk als gezin functioneert de mens in relatie tot andere mensen en ontplooit hij zich. Dat is goed. Wezenlijk voor het menszijn is het staan in relatie tot anderen. Dit brengt een existentieel besef van verantwoordelijkheid met zich mee. Het mooie van het hebben van een gezin is dat je je beseft dat je zelf niet het middelpunt van de wereld of de geschiedenis bent, dat je in het belang van de volgende generatie gaat handelen. Veel jonge ouders vinden dat een unieke ervaring, maar ook een die lastig uit te leggen is aan mensen zonder kinderen. Uiteraard is het wel zo dat als je werkt je minder tijd hebt voor je kinderen, maar dat is ook al het geval als je in plaats van één kind meer kinderen hebt. Ook dan moet je je aandacht en tijd verdelen. Daarnaast is het van belang dat de ‘arbeidswereld’ ruimte laat voor het gezin. Ze moet niet alle tijd opeisen.

Dus u vindt niet dat het gezin in een crisis is, zoals wel wordt gedacht.

Het gezin is zeker niet in crisis. Integendeel! Het gaat steeds beter met gezinnen. Met de grote meerderheid gaat het erg goed. Probleem is wel dat we de minderheid die slecht functioneert steeds meer in de kou laten staan. Er is een groeiend aantal ernstige problemen aan de onderkant. Maar

dit betekent niet dat de samenleving als geheel verloedert. Die problemen aan de onderkant zijn ontstaan doordat de overheid in de uitvoeringstaken incompetent is gebleken. Ze heeft systemen geschapen waarmee professionals niet kunnen werken. Er zijn honderden instellingen met allemaal hun eigen taken, hun eigen financiering, etc. Dat is allemaal razend complex en bureaucratisch. Het heeft de versnippering enorm vergroot. Achtergrond hiervan was de maakbaarheidspretentie waarmee de overheid dit probleem wilde aanpakken. Ze wilde alles zelf tot in detail regelen en controleren, terwijl ze dat juist niet kan. Ik vind dat de overheid terughoudend moet zijn in de uitvoering. Ze moet de verantwoordelijkheden in de samenleving laten, daar waar ze horen. Maar aan de andere kant ook bereid zijn om in te grijpen als het echt niet goed gaat, die kant is sterk verwaarloosd.

Ook de ChristenUnie en dit kabinet worden wel bekritiseerd vanwege een vermeend betuttelend karakter.

Je moet onderscheiden tussen negatieve publiciteit bij de pers en positieve waardering in het land. Mensen kunnen zelf wel hun oordeel vellen over wat de media allemaal aan kritiek spuien. Mensen zijn niet dom, zoals wel wordt gedacht. Een van de problemen van politiek Den Haag is, dat men geneigd is om de oplossingen bij zichzelf te zoeken, te weinig vertrouwen in burgers heeft. Wie verantwoordelijkheid vraag van burgers moet er ook van uit gaan dat ze die kunnen waarmaken. Kenmerkend voor christelijke politiek is wat mij betreft het hebben van dat vertrouwen in de mensen in het land. Dat past zowel bij de ChristenUnie als bij het CDA, de partij waar ik zelf actief in meedenk.

Even terug naar de mensen aan de onderkant met wie het slecht gaat. Hoe bereik je die dan? Je moet toch te weten komen wie dat zijn...

Dat is precies de paradox waar we al jaren niet uit komen. Iedereen roept dat je er eerder bij moet zijn, dat je moet doen aan preventie, snelle ondersteuning en natuurlijk dat je Savannahs en Jessica's moet voorkomen. Maar zodra je actief gaat optreden krijg je het bekende ‘achter de voordeur’-verhaal. Ik zei het al eerder, vooral veel media en politici maken daar een enorm nummer van, maar dat heeft niets te maken met wat de mensen zelf vinden. Ieder onderzoek, ieder experiment in de

praktijk laat zien dat als je mensen actief opzoekt en je vraagt of je ze kan helpen dat ze daar zielsgelukkig mee zijn. Men waardeert huisbezoeken van hulpverleners enorm. Zo kan een persoonlijke relatie worden opgebouwd. Besef hierbij: je bent vrij om de deur open te doen of niet. Net zoals je vrij bent om naar het consultatiebureau te gaan, wat 98 procent dan ook doet. Maar juist de mensen die er zelf niet uitkomen schamen zich vaak en blijven thuis. Privacy- of Big Brother-verhalen vind ik eigenlijk gemakzuchtige smoezen om het vuilste werk te laten liggen.

Voor de discussie over geboortepolitiek geldt hetzelfde.

Inderdaad. De media en de oppositie maken daar een karikatuur van. Het gaat er niet om dat mensen nu ineens gedwongen worden om meer kinderen te krijgen. Nee, centraal staat dat met name vrouwen steeds meer belemmeringen ervaren om kinderen te kunnen krijgen. Vroeger kregen ze meer kinderen dan ze wilden, nu minder, dat is een gegeven dat elke specialist al jaren bekend is. En waar in vrijwel alle andere landen van de EU, ook in het Europese Parlement, al jaren een publiek debat over gaande is. De overheid kan er ook absoluut aan bijdragen dat de context minder gezinsonvriendelijk wordt, dat de infrastructuur voor ouderschap verbeterd.

Hoe kan dat verbeterd worden dan?

Allereerst wil ik toch ook het ‘psychologische vlak’ noemen. We moeten kinderen positiever benaderen. Het is geweldig verrijkend om kinderen te hebben. We moeten ze niet beschouwen als lastpakken die je carrière belemmeren. Of als een bevolkingsgroep die we zo snel mogelijk weg moeten zetten in de opvang zodat hun ouders kunnen gaan werken. De discussie over kinderen komt gevaarlijk dicht bij die over dieren: hoeveel vierkante meter per kind in de crèche, wat zijn de productiecijfers van onze kinderen in taal en rekenen. Daarnaast hebben we in Nederland materieel gezien gewoonweg ontzettend slechte voorzieningen. Er is weinig kinderopvang, weinig ouderschapsverlof en weinig kinderbijslag. Daar moet wat aan gebeuren. Mensen moeten zowel kunnen werken als voor hun kinderen kunnen zorgen. Beide moeten we faciliteren... en de keuze moet liggen bij degenen die de verantwoordelijkheid over het kind heeft.

Kostbare kinderen

DOOR STEVEN DATEMA EN CAROLA SCHOUTEN,
BELEIDSMEDEWERKERS BIJ DE TWEDE KAMERFRACIE

De afgelopen periode is er veel commotie ontstaan over de kabinetsplannen rondom de kinderopvang. De kosten lopen sterk uit de hand en er moet dan ook stevig bezuinigd worden op de regeling. Toen het bericht naar buiten kwam, waren de reacties niet van de lucht. 'Verbijsterd' stelde de een, 'Handen af van de kinderopvang' stelde de ander. Kinderopvang is een van de manieren waarop de overheid de combinatie van arbeid en zorgtaken probeert te faciliteren. Maar is het een effectieve manier? Trekt het ouders daadwerkelijk over de streep om (meer) te gaan werken? En waar staat de ChristenUnie in deze discussie?

De afgelopen 15 jaar is een stille revolutie gaande geweest op de Nederlandse arbeidsmarkt. Het aandeel vrouwen dat betaald werk verricht is enorm toegenomen. Begin jaren negentig werkte zo'n 40% van de vrouwen buitenshuis. In 2006 was dit opgelopen tot ongeveer 55%¹. Europees gezien is de arbeidsdeelname van Nederlandse vrouwen hoog te noemen. Alleen in de Scandinavische landen en Zwitserland ligt de arbeidsparticipatie van vrouwen

hogers². De hogere arbeidsparticipatie ligt in lijn met het beleid dat het kabinet voorstaat. In het beleidsprogramma³ stelt het kabinet dat 80% van de beroepsbevolking in 2016 daadwerkelijk aan het werk moet zijn. Momenteel is dat ongeveer 70%. Om die participatiedoelstelling te halen zullen in deze kabinetsperiode minstens 200.000 mensen extra aan de slag geholpen worden. Het gaat dan vooral om (jong)gehandicapten, ouderen en vrouwen. Van de genoemde groepen zijn de vrouwen relatief het makkelijkst en snelst inzetbaar op de arbeidsmarkt, onder andere omdat zij vaak goed opgeleid zijn. De participatiedoelstelling is volgens het kabinet nodig om de verwachte krapte op de arbeidsmarkt te verminderen en om de overheidsfinanciën op peil te houden.

Ten aanzien van de vrouwenparticipatie speelt bij een aantal partijen een ideologisch motief mee. Vanuit de emancipatiegedachte zouden vrouwen in staat moeten worden gesteld om financieel onafhankelijk te zijn. Dit kan, als zij voldoende uren werken. Ondanks de indrukwekkende groeicijfers, blijft de teneur in Nederland dat de arbeidsparticipatie van vrouwen verder omhoog moet. Het gaat dan met name om het aantal uren dat vrouwen werken. Nederlandse vrouwen werken gemiddeld 16 uur per week. Het aantal vrouwen dat voltijds werkt, bedraagt niet meer dan 25%. Vooral vrouwen met kinderen kiezen voor een (kleine) deeltijd baan. Opvallend genoeg is het aantal vrouwen zonder kinderen dat een deeltijd baan preferereert ook aan het toenemen⁴.

STIMULERINGSBELEID OVERHEID

De overheid heeft de afgelopen jaren verschillende maatregelen getroffen om met name de moeders over de streep te trekken betaald werk te gaan verrichten. Dit heeft zijn vruchten afgeworpen. Bijna driekwart van de moeders in Nederland heeft een betaalde baan van meer dan 1 uur per week. De maatregelen van de overheid hebben grofweg betrekking op drie terreinen: financiële prikkels, verlofregelingen en kinderopvang.

SAMENVATTING

- het kabinet stimuleert dat meer vrouwen meer gaan werken
- een van de grootste ingrepen is de Wet Kinderopvang
- de kosten voor kinderopvang zijn enorm gestegen
- de ChristenUnie kijkt verder dan opvang alleen

1. Financiële prikkels

Via fiscale maatregelen is werken in de loop van de tijd lonender geworden en niet-werken duurder. Zo heeft iedere werkende recht op een inkomensafhankelijke arbeidskorting. Werkende ouders krijgen hiernaast een combinatiekorting en de minstverdienende partner ook nog een aanvullende combinatiekorting. Naast deze twee combinatiekortingen komt er straks ook nog een inkomensafhankelijke aanvullende combinatiekorting. Hierdoor wordt meer werken lonender gemaakt. Een punt van discussie tijdens de afgelopen formatie was de overdraagbaarheid van de algemene heffingskorting. Ieder belastingplichtige krijgt deze heffingskorting en kan die overdragen op de niet-verdienende partner. Met name kostwinnersgezinnen profiteren van deze maatregel. Ondanks verzet van de ChristenUnie is besloten de overdraagbaarheid geleidelijk aan te beperken, om ook nietverdienende partners te stimuleren te gaan werken. Gezinnen met kleine kinderen worden hierbij, op aandrang van de ChristenUnie, ontzien.

2. Verlofregelingen

Het aantal verlofregelingen voor moeders/ouders is de laatste jaren sterk toegenomen. Zo bestaat er recht op doorbetaald zwangerschaps-, en bevallingsverlof – sinds kort ook voor zelfstandig werkende vrouwen. Na de bevalling bestaat er voor iedere ouder recht op ouderschapsverlof. Dit kabinet gaat het aantal weken ouderschapsverlof verlengen van 13 naar 26 weken. Wanneer ouders deelnemen aan de levensloopregeling kunnen ze ook een fiscaal voordeel krijgen bij de opname van het ouderschapsverlof. Voor de verzorging van onder andere zieke kinderen bestaat het recht op kortdurend zorgverlof. Ook het vaderverlof – rond de tien dagen vrij voor nieuwbakken vaders – begint aan populariteit te winnen, al is het nog niet duidelijk of dit ook een wettelijk recht wordt. De gedachte achter al deze verlofregelingen is dat vrouwen eerder zullen gaan werken als zij makkelijk vrij kunnen krijgen in verband met de kinderen.

3. Kinderopvang

Een van de grootste ingrepen van de overheid om de arbeidsparticipatie van vrouwen te stimuleren betrof de invoering van de Wet Kinderopvang. Sindsdien krijgen ouders een substantieel bedrag van hun opvangkosten vergoed door de overheid.

De vergoeding is afhankelijk van de uren opvang, de prijs van de opvang en het gezamenlijk inkomen van de ouders. Het inkomen waarbij ouders nog in aanmerking komen voor een vergoeding, is in de loop van de jaren fors gestegen. In 2005 lag de bovengrens rond de 72.000 euro bruto. Inmiddels krijgen ouders met een gezamenlijk inkomen tot 130.000 euro bruto ook nog een vergoeding. Ouders krijgen de tegemoetkoming als hun kinderen naar de formele opvang gaan (crèches en buitenschoolse opvang) of als ze dit regelen via een gastouderbureau.

KOSTEN KINDEROPVANG

De kosten van kinderopvang zijn het afgelopen jaar explosief gestegen. Voor 2008 werd 2 miljard euro begroot op de begroting van OCW voor kinderopvang. In april werd duidelijk dat er een kostenoverschrijding zou gaan plaatsvinden van zo'n 500 miljoen euro in 2008. Dit tekort zou kunnen oplopen tot 1,1 miljard euro in 2011, als er niets zou gebeuren. Voor het kabinet alle redenen om kritisch te kijken naar de kinderopvangregeling in zijn huidige vorm. De vermoedelijke redenen voor de overschrijding zijn divers. Door de motie Van Aartsen/Bos zijn scholen verplicht geworden buitenschoolse opvang te organiseren. Dit heeft de vraag naar deze vorm van opvang sterk doen toenemen. De huidige minister van Financiën heeft zelf dus indirect bijgedragen aan de overschrijding van de kinderopvangkosten! Hiernaast hebben meer ouders de weg naar de gastouderbureaus gevonden. Wanneer familie of bekenden op de kinderen passen, kunnen ze aangemeld worden bij een gastouderbureau, waarna de ouders ook in aanmerking komen voor kinderopvangtoeslag. Deze vorm is erg populair geworden, ook omdat de meeste ouders nog steeds graag (een deel van) de opvang informeel organiseren. Tot slot hebben meer gezinnen recht gekregen op kinderopvangtoeslag vanwege het opschuiven van de inkomensgrenzen waarbij nog recht bestaat op een vergoeding. De vraag is of tegenover de hogere kinderopvangkosten ook een evenredig hogere arbeidsparticipatie staat. Dit valt moeilijk hard te maken. In 2006 – 2007 groeide het aantal kinderen dat opgevangen werd via de Wet kinderopvang gemiddeld met 22% per jaar. De groei van de arbeidsparticipatie van vrouwen stabiliseerde juist in die periode. Het lijkt er daarom op alsof er sprake is van een zogenaamde 'vervangingsvraag'.

Ouders die eerst de kinderopvang regelde zonder overheidssubsidie, hebben dit ingeruild voor gesubsidieerde vormen van opvang. Dit leidt ertoe dat tegenover de extra kosten voor de overheid nauwelijks extra baten zijn komen te staan. Al met al kan geconcludeerd worden dat kinderopvang heeft bijgedragen aan de beslissing van vrouwen om aan het werk te gaan. Maar nu een groot deel van de vrouwen daadwerkelijk aan de slag is, wordt de aanwezigheid van kinderopvang minder belangrijk bij de keuze om meer te gaan werken.

CHRISTENUNIE: DRIE SPOREN

De ChristenUnie heeft altijd de keuzevrijheid van ouders benadrukt wat betreft de combinatie van arbeid en zorg. Het gaat dan zowel om het aantal uren dat ouders willen werken, als om de soort opvang die zij voor hun kinderen wensen. Daarom ook heeft de ChristenUnie-fractie zich kritisch uitgelaten over de participatiedoelstelling van het kabinet. Het verhogen van de arbeidsparticipatie moet beschouwd worden als een middel om de overheidsfinanciën beheersbaar te houden en niet als een doel. Geef ouders de tijd en ruimte die ze nodig hebben om voor hun kinderen te kunnen zorgen. Bovendien zal het eenzijdig bevorderen van een hogere arbeidsparticipatie andere effecten met zich meebrengen, die maatschappelijk minder gewenst zijn. Bijvoorbeeld in de sfeer van het vrijwilligerswerk of de mantelzorg. Met het oog op de keuzevrijheid is het voor de ChristenUnie niet vanzelfsprekend dat er alleen maar extra geld naar de formele kinderopvang gaat. Toen in 2006 werd besloten met name hogere inkomens meer tegemoetkoming in de kinderopvangkosten te geven, heeft de fractie zich hier dan ook sterk tegen verzet. Met valide argumenten, lijkt nu, aangezien de maatregel waarschijnlijk weer wordt teruggedraaid.

De ChristenUnie hanteert een drie-sporen-beleid om ouders meer ruimte te geven in de combinatie van arbeid en zorg. Ten eerste moeten ouders voldoende financiële middelen hebben om zélf te bepalen hoe zij de zorg voor hun kinderen willen vormgeven. Met de introductie van het kindgebondenbudget is een belangrijke stap in die richting gezet. Maar ook ten aanzien van de kinderopvangvergoeding moet de nadruk niet alleen op formele kinderopvang liggen. In het Coalitieakkoord⁵ is bepaald dat 'tweeverdie-

ners die gebruik maken van informele kinderopvang een betere toegang tot financiële ondersteuning krijgen'. Aan die belofte zal de ChristenUnie het kabinet houden. Ook omdat de informele opvang in een grote behoefte voorziet.

Ten tweede moeten er voldoende verlofregelingen zijn voor werkende ouders, zowel voor vaders als moeders. Het is belangrijk dat ouders tijd kunnen vrijmaken voor hun kinderen. Het kabinet gaat al over naar het verlengen van het ouderschapsverlof. Dat is een goede zaak. Maar het gaat er ook om of ouders het verlof kunnen opnemen en welke financiële arrangementen hiervoor beschikbaar zijn. Ten derde zet de ChristenUnie in op het flexibiliseren van arbeidstijden. Maatregelen in deze sfeer blijken van groter belang voor vrouwen om (meer) te gaan werken dan gratis kinderopvang⁶. Vandaar dat de ChristenUnie al langer pleit voor zaken als schooltijdbanen – waarbij ouders onder schooltijd werken en zo zelf de kinderen kunnen opvangen – en het eenvoudiger maken van thuiswerken. Dit vergt een cultuuromslag. Maar dit moet lukken, als bedacht wordt dat de menig over vrouwenparticipatie ook in betrekkelijk korte tijd is veranderd. Het is goed te bedenken dat de ChristenUnie deze maatregelen niet voorstelt om maar zoveel mogelijk mensen 'de arbeidsmarkt op te jagen'. Het gaat er om dat ouders die keuzes kunnen maken die ze voor hun gezin het beste vinden. De focus mag dan niet op één soort oplossing liggen, zoals meer geld voor formele kinderopvang. Ouders willen keuzevrijheid om hun arbeid en zorgtaken te combineren. De ChristenUnie zoekt naar mogelijkheden om deze keuzevrijheid werkelijk te bieden. Kinderen zijn kostbaar, geen kostenpost.

EINDNOTEN

- ¹ Hierbij moet bedacht worden dat een baan pas meetelt als deze meer dan 12 uur per week bedraagt. Het aantal vrouwen dat meer dan 1 uur werkt per week, bedroeg in 2006 zelfs 66%.
- ² Keuzenkamp, S. en Steenvoorden, E. in: *Nederland Deeltijdland*, SCP (2008)
- ³ Beleidsprogramma 2007 - 2011
- ⁴ Dijkgraaf, M. en Portegijs, W. in: *Nederland Deeltijdland*, SCP (2008)
- ⁵ *Samen leven, samen werken* (2007)
- ⁶ Portegijs, W. en Keuzenkamp, S. in: *Nederland Deeltijdland* (2008)

Opvang mag opvoeding niet vervangen

DOOR DR. GER DE LANGE

In onze dynamische maatschappij staat het samenleven in wederkerigheid en het liefdevol opvoeden onder druk. Dat is een verkeerde ontwikkeling, want de ervaring van liefde is de basis van gezonde groei. Het uitbesteden van de opvoeding zorgt voor hechtingsproblemen, die weer tot asociaal gedrag kunnen leiden.

Het gezin is een samenlevingsvorm van ouder(s) en kind(eren) die, niet alleen vandaag de dag, alle denkbare variaties kent. Het enige en belangrijke houvast in de discussie over het gezin zou kunnen zijn het recht van het kind opgevoed te worden, ware het niet dat over opvoeden fundamenteel verschillend wordt gedacht. In de huidige samenleving meent een toenemend aantal ouders dat zij zelf voor hun kind niet zo nodig zijn. Dit menen zij of vanuit de gedachte dat kinderen hun weg in de wereld vanzelf wel vinden, of vanuit de opvatting dat goed gedrag met sociale programma's wordt aangeleerd. Het zijn tegenwoordig gedragsdeskundigen die zich met gezinsproblemen bemoeien alsof opvoeders uit de tijd zijn.

DYNAMISCH LEVEN

Gelukkig is er nog een grote groep van ouders die leeft vanuit de vanzelfsprekende opvoedende omgang met hun kind. Deze groep staat evenwel in toenemende mate onder druk. Leven is volgens velen het nastreven van voor ons liggende doelen geworden. Iemand zijn heeft geen betekenis, slechts dat wat worden moet heeft waarde. Een mens, een gezin, een levend bedrijf(je) of een kerk heeft geen betekenis wanneer het niet dynamisch verandert. Gewoon een huisgezin vormen is van geen waarde, ieder lid moet zich realiserend groeien. Zoals jongeren soms hun jas met capuchon niet uit willen doen om hun verlegenheid te verhullen, zo is het leven op zich voor velen leeg geworden en poogt men in steeds meer en duurere omkleeding zijn waarde te vinden. Anderen proberen buiten zichzelf zingeving met anderen te beleven. Zelfs christenen kunnen

zich niet veilig weten, meent menig een, als zij de relatie met God niet op bijzondere wijze ervaren.

LIEFDE NOODZAKELIJK VOOR KIND

Het gebrek aan tijd en rust voor elkaar in het gezin wordt nog versterkt wanneer ons niveau van leven (en consumptie) het werken van beide ouders 'noodzakelijk' maakt. Dan komt liefdevol samenleven, leven in wederkerige betrokkenheid, in de knel. Leven in wederkerige betrokkenheid wil zeggen: met lijf, gevoel en verstand luisteren naar en rekening houden met elkaars wensen en behoeften. Het is de basis waarop ouders hun kind liefde betonen door het bieden van wat het kind nodig heeft. Iets, of heel veel, aan een kind geven zonder dat er sprake is van wederkerigheid afkopen van verantwoordelijkheid en geen liefde. Zonder wederkerige betrokkenheid zal een kind dat voor straf op een stoel wordt gezet zich onveilig en als waardeloos afgestoten voelen. Daartegenover is verwennen en niet begrenzen evenzeer gebrek aan wederkerigheid, aan liefde. Het kind zal zich ongehecht en uiteindelijk in de steek gelaten voelen.

OPGROEIEN ZONDER LIEFDE

Er worden kinderen geboren die zonder liefde kunnen opgroeien en geen moeilijkheden veroorzaken. Maar, zij zullen dan ook later zonder liefde voor de ander en voor hun kinderen leven. Wat te denken van een meisje dat zegt haar moeder slechts te zien als een niet onaardige tante. Als ze zelf moeder wordt zal zij met haar moeders gedrag besmet zijn. De meeste kinderen vragen wederkerigheid om zich veilig en geborgen te voelen en zo gehecht te zijn aan de wereld om dan zelf ook in wederkerigheid te kunnen leven.

REACTIES OP GEBREK AAN LIEFDE

Liefde voor het jonge kind is niet als een lamp die je naar eigen believen aan en uit kan schakelen. Sommige kinderen vragen deze wederkerigheid wel tot 24 uur per dag en tonen anders ongedurigheid, chaotisch of ADHD gedrag. Anderen huilen een tijdje of verstillen in hun onveiligheid als ze door moeder aan verzorgsters worden afgegeven. Anderen gaan zich gedragen als straathondjes en leren bij anderen zonder wederkerigheid aandacht en affectie te halen. Gedragen wij ons als volwassenen anders wanneer wij ons in de steek gelaten voelen, in verdrukking komen of ons lichamelijk bedreigd voelen? Vervallen wij dan zelf ook niet in chaotisch PDD-NOS of ADHD-gelijklend gedrag? Zelfs de aap, de big en het kalf - die geen wederkerigheid kenden met het moederdier of te vroeg van hun moeder zijn weggehaald - tonen afwijkend, asociaal gedrag.

OPVOEDINGSVERANTWOORDELIJKHEID

Herkennen we niet de ongedurigheid, vlucht van de wederkerigheid weg, het inhalig gedrag, het individualisme en het gebrek aan liefde bij vele ouderen en opgroeiende jongeren?

De keuze voor een kind of kinderen, zo de natuur dat toestaat, is niet in het leven iets erbij nemen, maar creëert een alles overtreffende verantwoordelijkheid om hen te bieden wat voor hun gezonde groei nodig is. Van een christenpoliticus mag worden verwacht dat hij/zij het recht van een kind opgevoed te worden nastreeft, en bevordert dat moeders hun kind zelf kunnen opvoeden. Het kind heeft het nodig tot het vierde, vijfde jaar bij met name de moeder veiligheid en affectie te ervaren en wederkerigheid te beleven, ook al is dat tegen het

'belang' van de ouders (en het economisch belang van de samenleving).

NEGATIEVE GEVOLGEN OPVANG

Baby- en peuteropvang, dagverblijven, zelfs de naschoolse opvang bedreigen de gehechtheid van het kind aan de wereld. In de begeleiding van ouders met een jong (biologisch eigen of adoptie) 'hechtingsgestoord' kind blijkt het met name de moeder te zijn die, soms heel agressief, wordt uitgedaagd en de afwijzing van het kind te verwerken krijgt. Het probleem kan zich slechts oplossen wanneer de fundamentele wederkerigheid met de moeder tot stand komt.

Antropologische literatuur en ervaring met anders opgevoede kinderen in ons land laten zien dat nonchalance in wederkerige betrokkenheid een mens-type voortbrengt waarin verantwoordelijkheid ten opzichte van zichzelf en anderen en wederkerigheid in hoge mate ontbreken. Voor christenen voeg ik daaraan toe: hoe kunnen kinderen later God hun vader noemen en zich thuisvoelen in de kerk wanneer ze thuis bij vader en moeder de geborgenheid niet in al hun vezels hebben ervaren?

CHRISTENUNIE EN OPVOEDING

Bij een aantal kinderen zal verwenning of verwaarlozing leiden tot een gebrek aan gemotiveerdheid, tot een relatiestoornis, asociaal of zelfs antisociaal gedrag. Het idee dat deze jongeren met een programma of dwang te 'socialiseren' zijn is een fictie. Een probleemkind laat zich niet tot goed gedrag manipuleren of verleiden. Ervaring van wederkerigheid die veiligheid en emotioneel plezier in het leven biedt is de basis van gezonde groei. Dat geldt voor het gezin alsook voor opvang in een pleeggezin, tehuis of inrichting. De CU dient de opvoedingssituaties die aansluiten op de behoeften van kinderen te bevorderen en te realiseren. Gezien het belang van kinderen en de toekomstige samenleving is het nodig verzet te bieden tegen de onthechtende ontwikkelingen.

Een reactie op dit artikel vindt u op de volgende pagina.

Dr. Ger de Lange is orthopedagoog/sociaalpsycholoog en schrijver van *Leren wandelen aan Vaders hand* en *Relatiegestoorde kinderen*

Reactie: kinderopvang is prima aanvulling

DOOR MARIANNE DE WOLFF, WETENSCHAPPELIJK MEDEWERKER BIJ TNO EN LID VAN HET CURATORIUM VAN HET WI.

Weinigen zullen het belang van een veilige gehechtheidsrelatie aan de ouders betwisten. In de eerste levensjaren wordt die band opgebouwd door middel van wederkerige interacties met de ouders. De Lange signaleert echter onthechtende ontwikkelingen in onze samenleving. De toename van kinderopvang is daar één van. Kinderopvang bedreigt de gehechtheid van het kind 'aan de wereld', is zijn boude stelling.

Onderzoek naar de effecten van kinderopvang¹ laat geen sterke positieve, maar evenmin grote negatieve effecten zien. Kinderen die een dagverblijf bezoeken zijn bijvoorbeeld niet vlotter in het leren spreken. Het verblijf in de kinderopvang – gemiddeld 17 uur per week – heeft ook geen negatief effect op de gehechtheidsrelatie met de moeder. Het is simplistisch om te spreken van 'effecten van kinderopvang' in het algemeen. Het welbevinden van kinderen in de kinderopvang wordt juist bepaald door meer specifieke factoren, zoals: temperament van het kind, leidster-kind-verhouding in de groep, en de mate waarin een vaste leidster beschikbaar is. Kwaliteitsmetingen van de Nederlandse kinderopvang laten bovendien zien dat de pedagogische kwaliteit redelijk is. Sterke punten zijn de vaste structuur, de sociale interactie en de persoonlijke zorg. Zwakkere punten zijn de stimulering van de cognitieve ontwikkeling, aldus een peiling uit 2002.²

MOEDERSCHAPSIDEOLOGIE

De scepsis die De Lange aan de dag legt ten aanzien van kinderopvang is moeilijk hard te maken. Bij De Lange gaat achter deze scepsis een moederschapsideologie schuil. Moeders – en de vaders dan (?) – moeten in de eerste vijf jaar hun kinderen zelf opvoeden. Met name de moeder kan het kind veiligheid en geborgenheid bieden. Ik betreur dit soort uitspraken enorm, omdat het juist in christelijke kring lang heeft geduurd voordat men afstapte

van die overtrokken, exclusieve focus op de moeder als meest ideale opvoeder. Dat het vaders een vrijbrief gaf om zich onbekommerd op activiteiten buitenshuis te richten, hebben veel van mijn generatiegenoten ervaren. Gelukkig zijn de vaders van vandaag meer betrokken op hun kinderen. Vaders hebben een belangrijke en onmisbare inbreng in de ontwikkeling van kinderen.

Twintig jaar geleden liet onderzoek zien dat kinderen zich niet alleen aan moeders, maar ook aan vaders hechten, en aan vaste verzorgers die regelmatig met het kind omgaan. Degene die het grootste aandeel heeft in de opvoeding – meestal de moeder – is wel de belangrijkste figuur binnen het gehechtheidsnetwerk, maar de andere gehechtheidsfiguren fungeren ook als bron van steun voor het kind. In die zin kunnen anderen compenseren voor eventuele 'tekorten' of eenzijdigheden van de moeder. Gelukkig maar.

EENOUDERGEZINNEN

De moederschapsideologie van De Lange verraadt een eenzijdige focus op blanke middenklassegezinnen waarbij vaders het geld verdienen en moeders zich aan de kinderen wijden. Veel kinderen groeien vandaag op in eenoudergezinnen, waarbij moeders moeten werken, waarbij onvoldoende structuur geboden wordt, en waarbij het opvoedgedrag te wensen overlaat. Kinderopvang is dan een noodzakelijke aanvulling op de opvoeding thuis. Bovendien: veel allochtone kinderen hebben een taalachterstand als zij naar de basisschool gaan. Juist in de kinderopvang kunnen educatieve programma's worden ingezet die de taalontwikkeling beogen te stimuleren. Er zijn zeker vragen rondom die voor-schoolse educatie, en hoe dat kan worden ingezet. Maar laten we de moederschapsideologie niet van stal halen, dat zou kinderen in achterstandssituatie alleen maar verder achteruit zetten. Kinderopvang is een prima aanvulling op de opvoeding van ouders.

EINDNOTEN

¹ Van IJendoorn, M.H., Tavecchio, L.W.C., Riksen-Walraven, J.M.A. (2004). *De kwaliteit van de Nederlandse kinderopvang*. Amsterdam: Boom.

² Gevers Deynoot-Schaub, M.J.J.M. & Riksen-Walraven, J.M.A. (2002). Kwaliteit onder druk: De kwaliteit van opvang in Nederlandse kinderdagverblijven tussen 1995 en 2001. *Pedagogiek*, 22, 109-124.

Column

Familieberichten

DOOR TIM VREUGDENHIL, THEOLOOG EN PREDIKANT VAN STADSHARTKERK AMSTELVEEN

Christenen worden in onze samenleving al snel in verband gebracht met een conservatieve familiepolitiek. Wie het concept 'gezin' gebruikt, doet er goed aan om dit weloverwogen te doen. De bijbel – en zeker het onderwijs van Jezus – biedt een middenweg tussen marginalisering enerzijds en idealisering anderzijds van het gezin. Ik geef drie voorbeelden die uitdagen tot verder nadenken voor wie op dit fundamentele punt een christelijk en relevant geluid wil laten horen.

GEZIN

Jesaja 9,5 is de basistekst voor alle christelijk denken en spreken over het gezin: want een kind is ons geboren, een zoon is ons gegeven. Jezus is dus een bijzonder kind en dat is 'ie! Hij is van alle oudtestamentische kinderen de laatste en van alle nieuwtestamentische kinderen de eerste. Gezegend wie mag leven onder nieuwtestamentische condities. De geschiedenis werkt niet langer naar Jezus toe, zodat je pech hebt als jij geen kinderen hebt en zodoende buitenspel komt te staan. Wij komen allemaal 'vanaf nul', allemaal bij Hem vandaan. Onze identiteit ligt in dit ene kind. Vóór Jezus is het hebben van kinderen het absolute doel, ná Jezus is het doel voor elk mens om een kind (van God) te worden en te zijn.

GEBOORTEPLANNING

Vandaag vragen veel mensen zich af: is de wereld een veilige plaats? Concreter nog: wil ik eigenlijk wel kinderen? Christelijk geloof stelt dat dit goede en terechte vragen zijn, en dat je bij God en Jezus de diepste antwoorden vindt. Als iemand wist dat de wereld geen veilige plek is, is het God wel en desondanks liet Hij zijn Zoon hier geboren worden. Dat kan een aansporing zijn om bewust aan kinderen te denken. Maar niet noodzakelijkerwijs. Jezus heeft van kinderen afgezien, niet voor zijn eigen gemak of omdat Hij niks met kinderen op had, maar om een groter aantal kinderen des te meer te kunnen zegenen. In de oude kerk prees men het celibaat met name om die reden: dat je afziet van kinderen om jezelf zo des te meer aan mensen te kunnen toewijden. De Bijbel kan dus net zo goed een aansporing zijn om van kinderen af te zien. Beide opties zijn mogelijk en binnen het koninkrijk van God gelijkwaardig. Biologische ouders hebben de taak om werkelijk geestelijke ouders voor hun kinderen te worden, en ook het omgekeerde: een geestelijke vader of moeder kun je hier op aarde zijn voor kinderen die niet fysiek uit jou zijn geboren.

GENERATIES

Ouderen en jongeren vinden het in onze tijd erg moeilijk elkaar te verstaan. Christelijk geloof stelt dat Jezus gestorven is voor opa's en kleindochters, voor oma's en kleinzons. Niets bindt krachtiger samen dan dat en niets gaat verder. De Amerikaanse theoloog Stanley Hauerwas noemt de christelijke kerk provocerend 'de grootste vijand van het gezin'. Hij zegt dat in de context van Noord-Amerika, waar christenen zich vaak profileren als conservatief en (dus) family-minded. Tegenover hen stelt Hauerwas: "God has not willed the church to be reproduced by biology but through witness and conversion." Als de christelijke kerk (of de politiek) te veel over 'het belang van het gezin' gaat praten, is er een grote kans dat het evangelie op de achtergrond raakt, evenals haar missie om met dat evangelie de cultuur te bereiken.

Kinder mishandeling

EEN ERNSTIG MAATSCHAPPELIJK PROBLEEM

DOOR EVELINE EUSER

Kindermishandeling is een probleem dat al decennialang in de politieke en maatschappelijke belangstelling staat. Deze aandacht is terecht, want kindermishandeling is een ernstig verschijnsel met grote gevolgen voor de geestelijke en lichamelijke gezondheid van kinderen. Uit wetenschappelijk onderzoek blijkt dat kindermishandeling verband houdt met een scala aan negatieve (lange termijn) uitkomsten. Hierbij gaat het onder andere om meer drank- en drugsgebruik en psychologische klachten als depressie, angst en zelfmoordpogingen. Ook is mishandeling gerelateerd aan een verhoogde kans op medische problemen als kanker, infectieziekten en hartaandoeningen, en in het bijzonder gynaecologische klachten. Mishandelde mensen maken bovendien meer dan gemiddeld gebruik van de gezondheidszorg. Aandacht moet uitgaan naar de preventie van mishandeling om deze desastreuze gevolgen te voorkómen.

Eveline Euser is orthopedagoog en doet aan de Universiteit Leiden promotie-onderzoek naar kindermishandeling in Nederland. De auteur is haar promotores M.H. Van IJzendoorn en M.J. Bakermans-Kranenburg erkentelijk voor hun bijdragen aan de totstandkoming van dit artikel.

De omvang van dit probleem was niet eerder onderzocht in Nederland. Schattingen die circuleerden in media en beleidsdocumenten waren altijd gebaseerd op Amerikaanse onderzoeksdata. Extrapolatie van die gegevens leidde tot een schatting van 50.000 tot 80.000 mishandelde kinderen per jaar in Nederland. De Amerikaanse situatie verschilt echter in veel opzichten van de Nederlandse. Een opvallend verschil is dat de VS een meldplicht heeft en Nederland een meldrecht. In Nederland zijn burgers en professionals dus niet wettelijk verplicht om vermoedens van kindermishandeling te melden bij instanties. Overigens vermelden Nederlandse beroepscode van professionals die met kinderen werken wel de plicht om het belang van het kind prioriteit te geven, ook als dit het beroepsgeheim schenden zou. De tendens tot invoering van meldcodes lijkt een middenweg tussen meldrecht en meldplicht: een code heeft niet de geldingskracht van een wet, maar is wel een dringend initiatief tot meer uniforme regelgeving voor de rechten en plichten van professionals op het gebied van melding. Een regionaal voorbeeld daarvan is de recente invoering van de Rotterdamse Meldcode Kindermishandeling, waarin werkgevers een overeenkomst tekenen waarmee ze hun werknemers verplichten kindermishandeling te melden. Op hun beurt zullen de werkgevers garant staan voor hun medewerkers als deze aansprakelijk worden gesteld voor hun meldingen en hen steunen bij eventuele juridische procedures. De Nederlandse situatie kent dus haar eigen dynamiek. Cijfers over kindermishandeling zijn dringend gewenst, maar waren tot voor kort niet beschikbaar. De Nederlandse prevalentiestudie geeft antwoord op twee grote vragen. De eerste vraag is: hoe vaak komt kindermishandeling voor in Nederland? De tweede vraag luidt: wat zijn de kenmerken van gezinnen waar kindermishandeling plaatsvindt?

KINDERMISHANDELING IN NEDERLAND: ÉÉN KIND PER SCHOOLKLAS

Deze vraagstellingen vormen het uitgangspunt van de Nationale Prevalentie Studie van Kinderen en Jeugdigen (NPM-2005). Deze omvangrijke studie maakt gebruik van meer dan 1.100 informanten verspreid over heel Nederland. De informanten zijn professionals die beroepsmatig met kinderen werken in sectoren zoals het onderwijs, juridische diensten en medische zorg. Voor deze studie werden zij geïnstrueerd in het gebruik van een meetinstrument met nauwkeurige omschrijvingen van de diverse vormen van emotionele en fysieke kindermishandeling. Verder maakt de studie gebruik van de formele registraties van kindermishandeling in 2005 door alle Advies- en Meldpunten Kindermishandeling (AMK). De NPM-2005 schat de omvang van kindermishandeling op 107.200 gevallen in 2005. Dit betekent dat 3 van de 100 kinderen mishandeld worden. Anders gezegd: dit is ongeveer één kind in iedere schoolklas. De meerderheid van de gevallen betreft vormen van verwaarlozing, te weten fysieke en emotionele verwaarlozing en verwaarlozing van onderwijs; het gaat hierbij in totaal om bijna 80.000 kinderen. Seksueel misbruik is kwantitatief gezien de minst voorkomende vorm: ruim 4.700 gevallen. Lichamelijke mishandeling komt voor bij ruim 19.000 kinderen, emotionele mishandeling bij meer dan 11.000 kinderen. Als er sprake is van een vorm van mishandeling, gaat dat vaak samen met de aanwezigheid van nog een andere vorm van mishandeling. Gemiddeld lijdt een mishandeld kind onder twee vormen van kindermishandeling.

RISICOFACTOREN VOOR KINDERMISHANDELING: BESCHRIJVING VAN DE GEZINNEN

Het risico op kindermishandeling is bijna 7 keer groter in gezinnen met zeer laag opgeleide ouders, terwijl werkloosheid van beide ouders het risico ruim 5 keer vergroot. Ook een allochtone achtergrond betekent een ongeveer 3,5 keer verhoogd risico op kindermishandeling, maar dat verhoogde risico valt grotendeels weg als opleiding wordt verdisconteerd. Een allochtone achtergrond en een lager opleidingsniveau hangen namelijk sterk samen en als daarvoor wordt gecorrigeerd, blijkt laag opleidingsniveau dus een factor te zijn die zwaarder weegt dan etniciteit. Een groter gezin (drie of meer kinderen) en alleenstaand ouderschap verdubbelen het risico op kindermishandeling.

COMPLEXITEIT VAN HET PROBLEEM

Kindermishandeling is een complex verschijnsel. Het wordt veroorzaakt en in stand gehouden door meerdere factoren, die onderling samenhangen. Inzet op één van deze aspecten zal het probleem dus niet oplossen. De bestrijding van kindermishandeling vraagt daarom een brede blik: niet alleen factoren binnen het gezin betrekken bij het beleid, maar ook aandacht besteden aan de meer macro-economische aspecten (zoals opleidingsniveau, werkloosheid), want die blijken belangrijke factoren bij kindermishandeling. Beleid op het gebied van kindermishandeling zou zich -naast de zeker benodigde concrete maatregelen- dus nadrukkelijk moeten richten op een lange termijn aanpak.

ROL VAN DE OVERHEID: TWEE KANTEN

De ingezette beleidslijnen van het huidige kabinet stemmen voorzichtig positief: meer aandacht voor de preventie van kindermishandeling, financiële middelen voor het verkorten van de lijsten in de jeugdzorg en AMK's, verbreding van het aanbod aan opvoedingsondersteuning en de invoering van het elektronisch kinddossier.

De verhouding tussen beleid en werkelijkheid heeft twee kanten. De ene kant van de medaille is dat de opvoedingswerkelijkheid ingewikkeld is en vaak (tenminste ogenschijnlijk) ongrijpbaar. De valkuil van de maakbaarheid ligt voor de hand: met meer ingrijpen achter de voordeur blijft meer kinderen veel leed bespaard. Voorzichtigheid is echter geboden: de effectiviteit van het beleid is nog niet gebleken, en ook de voorgenomen beleidslijn om meer 'achter de voordeur' in te grijpen heeft zijn waarde nog niet bewezen.

De andere kant van de medaille is dat de Nederlandse overheid verplicht is haar verantwoordelijkheid te nemen. Met de ondertekening van het Verdrag voor de Rechten van het Kind (1989, Nederlandse ratificatie 1995) heeft zij ermee ingestemd dat ieder kind recht heeft op een omgeving die vrij is van geweld, misbruik, (seksuele) exploitatie en mishandeling (zie kader). Ondertekening van dit verdrag is veel meer dan een goede intentie of een hooggestemd ideaal: het is een grote (overheids-)verantwoordelijkheid die alle vrijblijvendheid ten aanzien van kindermishandeling uitsluit.

Eigen Kracht

EKC TOEGEPAST IN DE JEUGDZORG

DOOR HENRIETTE VAN DER GRAAF-HULS, STATENLID CHRISTENUNIE OVERIJSSSEL, LID VAN DE COMMISSIE JEUGD, SOCIALE INFRASTRUCTUUR EN CULTUUR

De ChristenUnie is een partij die gelooft in de kracht van de samenleving. Mensen zijn primair zelf verantwoordelijk voor hun leven, niet de overheid. Om die verantwoordelijkheid waar te kunnen maken is het van belang dat mensen in vitale sociale netwerken functioneren. In probleemsituaties moeten mensen toegerust worden tot verantwoordelijkheid. De EKC helpt hierbij. In deze bijdrage kunt u kennismaken met dit verschijnsel.

‘JUUST DE CHRISTENUNIE GEEFT ONDERSTEUNING AAN HET BEVORDEREN VAN DE SOCIALE COHESIE, ZORG VOOR ELKAAR. DE EKC PAST PERFECT IN DIT PLAATJE’

Eigen Kracht Conferentie (EKC) duidt op: samen een plan maken, samen beslissen. Het is een werkwijze om familie zelf de verantwoordelijkheid te laten houden bij het oplossen van ingrijpende problemen binnen het gezin. In een EKC heeft de familie met eigen inzichten en ondersteuning van buiten de gelegenheid om een plan te bedenken. Belangrijk hierbij is de bijeenkomst waarin familie en leden van het netwerk (bijvoorbeeld bureaus, vrienden, kerk, school, sport) samen een plan gaan maken ten behoeve van het in problemen geraakte kind. Een onafhankelijke Eigen-kracht coördinator organiseert en faciliteert in nauw overleg met de betrokkenen een EKC. Een EKC wordt aangeboden aan kinderen met de meest voorkomende achtergrondproblematieken, zoals gedragsproblemen van het kind, pedagogische onmacht, verwaarlozing, dood of ziekte van de ouders, psychiatrische problemen en overmacht van de ouders. De vragen waarop de EKC een antwoord moet geven, gaan meestal over opvoeding, wonen, zelfstandigheid en gedrag van het kind. De aanmelder van een EKC kan een hulpverlener zijn. Deze kan uitleg geven over de mogelijkheden van hulp. Het is niet de bedoeling dat deze de familie beïnvloedt. Het gaat om hun plan. Hij blijft zonnodig beschikbaar om aanvullende informatie te geven. Bij een kindbeschermingsmaatregel moet de gezinsvoogd instemmen met het plan. Afwijzen kan alleen als het plan niet wettelijk is toegestaan of als het onveilig is.

VERRASSEND POSITIEF

Uit diverse publicaties blijkt dat de EKC verrassend positief werkt. Niet alle EKC's slagen echter en niet overal lukt het een EKC te realiseren. Wel is gebleken dat het mobiliseren van mensen om een probleem op te lossen dan leidt tot iets positiefs. De uitgangspunten van de EKC passen bij die van de Wet op de Jeugdzorg, een wettelijke taak van de provincies. Hierbij gaat het om de versterking van de positie van de cliënt, het accent op de draagkracht van de families en het leggen van de verantwoordelijkheid bij families. De wet legt de verantwoordelijkheid voor de exclusieve toegang tot het zorgaanbod van de jeugdzorg bij het Bureau Jeugdzorg. De wet geeft geen nadere regels over de wijze waarop het indicatiebesluit tot stand komt, behalve dan dat het op eigen verzoek van de cliënt dient te worden genomen. De plannen die families in de EKC maken, kunnen (voor zover families vragen om geïndiceerde jeugdzorg) worden opgevat als een verzoek om indicatie van het Bureau Jeugdzorg.

DUIDELIJKER ERKENNING NODIG

Op dit moment valt de EKC niet onder de financieringssysteem van de Jeugdzorg. De EKC is een methode en geen vorm van geïndiceerde zorg. In Overijssel financiert de provincie zelf. Hier kan een belangrijk knelpunt komen te liggen. Bij forse uitbreiding van het aantal EKC's heeft dit uiteraard financiële consequenties. Het Rijk wil er natuurlijk zeker van zijn dat dit instrument toepasbaar is en resultaat heeft. Het benoemt in haar plannen de EKC, maar daarmee houdt het op. Dit is naar mijn overtuiging onvoldoende om zo'n prachtig instrument in de toekomst te blijven vasthouden. Er dient een duidelijker erkenning te komen.

Wanneer het Rijk voor de veilige weg kiest kun je denken aan het aanwijzen van een 'pilot' provincie met betrekking tot de EKC. Bijvoorbeeld: Overijssel zet sterk in op dit instrument om mede hierdoor de wachtlijsten en de wachttijden in de jeugdzorg terug te dringen. Zie hiervoor het ambitieuze plan 'Nieuwe Bezems' van Overijssel, hetgeen een voortzetting is van het plan 'Alle kansen voor alle kinderen' van Minister Rouvoet. Zowel bij de in-, door- en uitstroom in de jeugdzorg is het streven ook een EKC aan te bieden. Na twee jaar zal een uitvoerige evaluatie komen van de resultaten van het Overijsselse plan (oktober 2009). Niet alleen Overijssel biedt de EKC aan. Steeds meer vindt dit idee ingang, zowel bij provincies als gemeenten. De trend is gezet. Juist de ChristenUnie geeft ondersteuning aan het bevorderen van de sociale cohesie, zorg voor elkaar. De EKC past perfect in dit plaatje.

KNELPUNTEN

In de uitvoeringspraktijk doen zich ook knelpunten voor. De EKC legt het besluitvormingsproces meer dan gebruikelijk in de jeugdzorg in handen van familie en het netwerk. Doorgaans heeft namelijk vooral de professional grote inhoudelijke invloed op het besluit. Dit kan ook nu nog als een probleem worden gezien bij de invoering van de EKC. Op dit terrein boeken we vooruitgang als alle provinciaal betrokken partijen zich inspannen en afspraken maken om de cliënt en diens netwerk meer te motiveren en meer de kans geven om verantwoordelijkheid te nemen voor de eigen situatie. Het feit dat de EKC zowel op bestuurlijk-, beleids- als uitvoerend niveau op de agenda staat heeft hiertoe zeker bijgedragen. Door de ChristenUnie in Overijssel is in de bijdrage in de Staten aangegeven dat een EKC niet in plaats van noodzakelijk geïndiceerde zorg mag komen. Maar wel als aanvulling aangeboden kan worden.

Echtscheiding en de gevolgen voor het kind

DOOR MARIANNE DE WOLFF, WETENSCHAPPELIJK MEDEWERKER BIJ TNO EN LID VAN HET CURATORIUM VAN HET WI

Jaarlijks vinden in Nederland ongeveer 18.000 echtscheidingen plaats waarbij minderjarige kinderen betrokken zijn (CBS). Concreet betekent dit dat elk jaar maar liefst 50 a 60.000 kinderen te horen krijgen dat hun ouders gaan scheiden. Het aantal echtscheidingen in Nederland is hoog maar stabiel, net als in omringende landen. Sinds de jaren 60 en 70 is het aantal scheidingen wereldwijd toegenomen. Paul Amato, Amerikaans echtscheidingsdeskundige, spreekt dan ook van de meest diepgaande wijziging in het gezinsleven.

In 1991 publiceerden Amato en Keith het eerste grote meta-onderzoek naar de gevolgen van echtscheiding voor kinderen. De uitkomsten van 92 studies werden samengevoegd in deze overzichtsstudie. In vergelijking met kinderen uit intacte gezinnen presteerden de kinderen van gescheiden ouders slechter op school, hadden ze meer gedragsproblemen, voelden ze zich emotioneel minder goed, hadden een lager zelfbeeld, en ze hadden meer problemen met sociale relaties. Hierbij moet wel opgemerkt worden dat de gevonden verschillen niet heel groot waren, maar wel statistisch significant.

Tien jaar later herhaalde Amato deze meta-analyse op 67 studies uit de jaren 90. Opvallend genoeg bleek dat de negatieve effecten voor kinderen groter waren geworden.

Om wat voor effecten gaat het precies?

- **Schoolprestaties:** kinderen van gescheiden ouders hebben lagere schoolresultaten, meer concentratieproblemen op school, en vertonen meer wangedrag op school. In een studie werden vijf jaar na de scheiding nog steeds verschillen gevonden in schoolprestaties tussen jongeren uit gescheiden en intacte gezinnen.

- **Externaliserend gedrag inclusief riskante gewoonten:** kinderen uit gescheiden gezinnen vertonen iets

meer gedragsproblemen (zoals agressief, antisociaal en delinquent gedrag) dan kinderen uit intacte gezinnen. Ook gebruiken zij meer en vaker alcohol en drugs.

- **Emotioneel welbevinden:** kinderen van gescheiden ouders hebben een lager welbevinden en meer last van stress, depressiviteit, angst en suïcidale gedachten dan kinderen uit intacte gezinnen.

- **Zelfbeeld:** de zelfwaardering van kinderen uit gezinnen na scheiding is lager dan dat van hun leeftijdsgenoten uit intacte gezinnen.

- **Sociale relaties:** scheidingskinderen hebben iets meer moeite bij het aangaan en in stand houden van relaties. Ook is bekend dat zij zelf vaker scheiden dan jongeren die zijn opgegroeid in complete gezinnen.

RISICO- EN BESCHERMENDE FACTOREN

Is er een mogelijkheid om deze gevolgen in te perken? Om die vraag te kunnen beantwoorden is het nodig een goede verklaring te vinden voor de negatieve effecten van scheiding. Er worden geen grote verschillen gevonden tussen de gevolgen voor jongens en meisjes. Hoogstens kunnen we zeggen dat de gevolgen van conflictueuze scheidingen voor jongens iets sterker zijn. Ook de leeftijd van het kind tijdens de scheiding maakt geen groot verschil. Scheiden is op elke leeftijd ongunstig voor kinderen. Amato vond in zijn meta-analyse een verband tussen echtscheiding en slechtere schoolprestaties bij jonge kinderen, terwijl bij oudere kinderen de samenhang sterker was met psychische problemen.

Een belangrijke risicofactor is de mate waarin ouders openlijk ruziemaken. Echtscheidingen die gepaard gaan met openlijke conflicten zijn het meest nadelig voor kinderen. Ook het aantal stressvolle veranderingen in het leven van een kind, zoals een verhuizing, verandering van school, contactverlies met leeftijdgenoten en met de familie van de niet-verzorgende ouder, is een risicofactor. Financiële achteruitgang wordt ook aangemerkt als risicofactor. Niet alleen omdat een kind hierdoor minder mogelijkheden heeft, maar ook omdat financiële achteruitgang het welbevinden van de verzorgende ouder beïnvloedt. Een minder tevreden ouder is altijd nadeliger voor kinderen dan een tevreden ouder.

Waardoor kunnen de negatieve effecten worden

verzacht? Belangrijke beschermende factoren voor kinderen zijn:

- ouders die – ondanks hun eigen problemen – in staat zijn tot een autoritatieve opvoedingsstijl. Dat is een stijl waarbij de ouder naast veel warmte en betrokkenheid ook duidelijke regels en grenzen hanteert;
- een redelijke verstandhouding tussen vader en moeder;
- alimentatie van de niet-verzorgende ouder;
- steun van de sociale omgeving.

Er wordt nogal eens gesuggereerd dat kinderen belang hebben bij een omgangsregeling met beide ouders. Onderzoek laat echter geen samenhang zien tussen contactfrequentie en het welbevinden van de kinderen. De frequentie van het contact zegt ook weinig over de band tussen ouder en kind. Van groter belang is de kwaliteit van die onderlinge band. Bezoekregelingen zijn alleen zinvol als het kind al een goede band heeft met de niet-verzorgende ouder, meestal de vader. Als er veel conflicten zijn tussen de exen, werkt contact met de niet-verzorgende ouder alleen maar negatief.

CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

Echtscheiding is een ontwrichtende ervaring voor opgroeiende kinderen. Lang voordat de feitelijke scheiding plaatsvindt, kunnen kinderen gebukt gaan onder ouderlijke conflicten. De nadelige effecten van echtscheiding zijn weliswaar niet heel ernstig of sterk, maar kunnen lang voortduren tot in de volwassenheid. De gevolgen van scheiding zijn niet voor alle echtscheidingskinderen gelijk, veel hangt af van individuele kenmerken.

Wat moet er gebeuren?

- 1. Ouders moeten aan enkele wettelijk verplichte counselingsgesprekken deelnemen als voorwaarde om de scheidingsprocedure in gang te kunnen zetten.** Conflictbeheersing is essentieel voor het welbevinden van kinderen. In counselingsgesprekken kan duidelijk worden in hoeverre ouders deze vaardigheid bezitten of nog moeten leren. Als blijkt dat de ouders te zeer in conflicten verwickeld zijn, dient bemiddeling of mediation verplicht en toegankelijk te zijn. Pas na mislukking van de bemiddeling zou de gang naar de rechter open moeten staan.
- 2. Maak het opstellen van een ouderschapsplan voor na de scheiding wettelijk verplicht.** Sinds 1998

behouden beide ouders ouderlijk gezag over hun kinderen, ook na de echtscheiding. Dit betekent dat de ouders, ook na de scheiding, moeten samenwerken (en overleggen over de opvoeding). Door het maken van een ouderschapsplan voor de tijd na de scheiding, kunnen ouders hierin zichzelf trainen, al dan niet begeleid door een hulpverlener.

- 3. Omgang moet worden beschouwd in samenhang met conflictbeheersing.** Omgang met de uitwonende ouder is goed voor kinderen. Maar soms moet de contra-indicatie van het chronisch ouderlijk conflict zwaarder wegen. Als de conflicten voortduren, kan tijdelijk stoppen van het contact in het belang zijn van het kind, ook bij gezamenlijk ouderlijk gezag.

- 4. Houdt explicieter rekening met kinderen middels voorlichting en interventieprogramma's op school.** Kinderen moeten veel nadrukkelijker worden voorbereid op de scheiding van hun ouders, waarbij rekening wordt gehouden met hun ontwikkelingsniveau. In de VS zijn al verschillende interventieprogramma's ontwikkeld voor kinderen van gescheiden ouders, zoals CODIP (Children of Divorce Intervention Programm). In deze interventie delen kinderen hun ervaringen met groepsgenoten en leren ze communicatieve vaardigheden en probleemoplossend denken. Amerikaanse evaluaties laten zien dat CODIP effectief is. Dit programma moet ook in Nederland beschikbaar komen, evenals de middelen om het wetenschappelijk verder uit te bouwen.

- 5. Het betalen van kinderalimentatie moet meer worden gestimuleerd.**

- 6. Beloon goedlopende omgangsregelingen fiscaal.** Kinderen zijn gebaat bij ouders die hun conflicten kunnen beheersen. Het goed functioneren van de omgangsregeling moet fiscaal worden beloond. Als beide ouders eenmaal per jaar verklaren dat de omgangsregeling loopt, kan de fiscale aftrek aan beiden worden verleend. Beloningen zijn immers effectiever dan bestraffingen.

- 7. Biedt ondersteuning aan ouders die willen gaan scheiden.** In de VS zijn verschillende onderwijsprogramma's voor ouders ontwikkeld, die hen helpen te begrijpen hoe echtscheiding effect heeft op kinderen. Daarnaast worden ouders getraind in autoritair opvoedgedrag. Veel ouders vervallen namelijk tot meer permissief gedrag na de scheiding. Meedoen aan zo'n cursus moet aantrekkelijk zijn voor ouders die gaan scheiden.

Kinderwens moet een echte keuze zijn

DOOR PROF. DR. DIDI BRAAT, VICE-VOORZITTER VAN DE RAAD VOOR DE VOLKSGEZONDHEID EN ZORG

‘Minister Rouvoet heeft een kinderwens’, zo kopte dagblad De Pers op 19 maart jongstleden. Volgens de Minister voor Jeugd en Gezin dwingen de komende vergrijzingskosten ons land tot nadenken over de hoogte van het geboortecijfer. Nederlandse vrouwen krijgen namelijk gemiddeld 1,7 kinderen terwijl een geboortecijfer van 2,1 ideaal zou zijn om de kosten van de vergrijzing op te vangen. ‘Het is daarom een interessante discussie die we moeten voeren’ aldus Rouvoet. Met dit pleidooi ontketende hij een heftige discussie over bevolkingspolitiek.

In tegenstelling tot landen als Duitsland en Frankrijk, waar de overheid bewust en met succes aan bevolkingspolitiek doet om het geboortecijfer omhoog te krijgen, rust er in Nederland een taboe op overheidsbemoediging met gezinsvorming. Door de beschikbaarheid van anticonceptie is iedereen vrij om te bepalen óf, wanneer en hoeveel kinderen men wil en daar moet ook zeker niet aan getornd worden. Toch kan de overheid niet werkloos aan de kant blijven staan.

Vooraf gynaecologen en kinderartsen merken al jaren dat mensen steeds langer wachten voordat ze aan kinderen beginnen. De medische risico's worden vaak onderschat terwijl de verwachting ten aanzien van de kans op zwangerschap na kunstmatige bevruchting juist worden overschat. Zij trekken daarom al langere tijd aan de bel. Voor de Raad voor de Volksgezondheid en Zorg (RVZ) was dat reden om het signalement Uitstel van ouderschap: medisch of maatschappelijk probleem? in maart 2007 uit te brengen. Hierin werd de vraag gesteld of toenemend uitstel van ouderschap een probleem is en zo ja, of de overheid hier iets aan zou moeten doen. Diverse deskundigen leverden

een bijdrage aan dit rapport met als doel de discussie opnieuw te openen.

Net als de oproep van minister Rouvoet bracht dit signalement nogal wat reacties teweeg. De boodschap van het signalement was anders dan de eerste reacties deden vermoeden: geen oproep om eerder aan kinderen te beginnen, maar wel om te wijzen op de medische risico's van uitstel van ouderschap en aandacht te vragen voor de maatschappelijke hindernissen die het maken van een vrije keuze om kinderen op tijd te krijgen in de weg staan.

ONVRIJWILLIG KINDERLOOS

Nederland zit internationaal gezien in de top drie van landen waar het normaal is geworden het eerste kind relatief laat te krijgen: 45% van de vrouwen is 30 plus, bijna 13% van hen is 35 jaar of ouder. En als het aan dit kabinet ligt, lijkt deze trend verder door te zetten, want het aantal mensen met een baan moet de komende tijd fors omhoog terwijl er in 2009 vermoedelijk weer bezuinigd gaat worden op de kinderopvang. Dit zijn nu juist beleidsmaatregelen die uitstel van ouderschap stimuleren.

Uit onderzoek blijkt dat van de vrouwen tussen de 26 en 45 jaar die verwachten kinderloos te blijven, 40% zichzelf als onvrijwillig kinderloos beschouwt. Van de 60% vrouwen die vrijwillig kinderloos zijn, geeft ruim een kwart als reden het moeilijk te vinden arbeid en zorg te combineren. Ruim tweederde (68%) vindt dat werkgevers het gemakkelijker moeten maken om zorgtaken en werk te combineren. Vooral hoogopgeleide vrouwen stellen het krijgen van kinderen steeds vaker uit of zien er helemaal van af. Als je carrièreambities hebt is dat ook niet zo gek: uit- en afstel loont. Zo is berekend dat vrouwen die carrière en kinderen willen combineren beter niet te vroeg aan kinderen kunnen beginnen. Wie eerst een lange tijd heeft gewerkt voordat het eerste kind komt, verdient over haar gehele loopbaan gemiddeld zo'n 20% meer dan vrouwen die vroeg aan kinderen zijn begonnen. Hoogopgeleide, jonge mensen willen doorgaans eerst een aantal basiszekerheden veiligstellen voordat ze aan kinderen beginnen.

GROTE MEDISCHE RISICO'S

Aan uitstel van ouderschap hangt echter een medisch prijskaartje. De risico's voor moeder en kind zijn veel groter dan aanvankelijk werd gedacht. Vooral bij vrouwen neemt de vruchtbaarheid na het 30ste levensjaar af, zowel door afname van het aantal als door afname van de kwaliteit van haar eicellen, waardoor ook de kans op miskramen, aangeboren afwijkingen en ongewilde kinderloosheid toeneemt. De kans op een doorgaande zwangerschap neemt voor vrouwen vanaf het 30ste levensjaar af. Rond het 35ste levensjaar is deze kans nog 70%, bij 38 nog maar 40% en bij 41 jaar en ouder minder dan 10%.

Een ander risico is bijvoorbeeld dat de kans op borstkanker groter wordt als iemand de zwangerschap uitstelt. Daarnaast is er een grotere kans op meerlingen, en juist bij meerlingzwangerschappen komen vroeggeboortes vaker voor. En hoe vroeger een kind wordt geboren, hoe meer kans er bestaat op risico's op handicaps. Ook wordt steeds duidelijker dat te vroeg geboren kinderen ook vaker last hebben van leerstoornissen. Het is opmerkelijk dat in Nederland veel mensen deze risico's niet kennen. En zo is er een merkwaardige paradox voor jongeren met een kinderwens ontstaan. Vanuit financieel-economisch en sociaal-psychologisch oogpunt ligt het voor de hand te wachten met het krijgen van kinderen totdat je er klaar voor bent. Maar om medische redenen is het beter als vrouwen kinderen op jongere leeftijd krijgen. Ook is duidelijk dat de financieel-economische ambities van het kabinet botsen met het medische belang.

De auteur is naast vice-voorzitter van de RVZ ook hoogleraar gynaecologie en verloskunde aan het Universitair Medisch Centrum St Radboud in Nijmegen. Dit artikel is vooral gebaseerd op het signalement Uitstel van ouderschap: medisch of maatschappelijk probleem? Den Haag, Raad voor de Volksgezondheid en Zorg, 2007.

OVERHEIDSTAAK?

Natuurlijk moet niemand zich bemoeien met het moment waarop iemand een kind krijgt, ook het kabinet niet. Maar het is wel van belang dat overheid, bedrijfsleven en vakbonden vrouwen niet alleen oproepen meer en harder te gaan werken, maar zich ook actief inzetten om hindernissen voor jonge vrouwen én mannen die aan kinderen willen beginnen en dat met werk moeten combineren, verminderen of wegnemen. Ook voorlichting over de medische risico's van uitstel moet al vroeg beginnen, het liefst al in het middelbaar onderwijs. Alleen dan kunnen vrouwen en mannen een afgewogen keus maken. Het is belangrijk een win-win situatie te creëren waardoor én overheid én werkgevers én (toekomstige) werkende en studerende ouders optimaal kunnen functioneren. Zo zou de overheid via het onderwijs en de gezondheidszorg meer bekendheid moeten geven aan de risico's van zwangerschap op latere leeftijd. De sociale partners zouden moeten worden aangespoord om de combinatie van arbeid en zorgtaken gemakkelijker te maken door flexibele werktijden en -plekken te bieden. Van belang is ook beleid te ontwikkelen waarin levensloop en loopbaanplanning beter op elkaar zijn afgestemd. Waarom zouden carrièreperspectieven bij deeltijdwerk en na je 40ste niet mogelijk kunnen zijn? En verder is een betaalde verlofregeling voor mannen en vrouwen in loondienst, maar ook voor zelfstandigen nodig. Een hoogwaardige betaalbare kinderopvang en buitenschoolse opvang met voorrang voor de tussenschoolse opvang zijn manieren om arbeid en zorg beter te combineren. Of creëer, net zoals in Duitsland, een keurmerk voor bedrijven die een gezinsvriendelijk beleid voeren, een personeelsbeleid en voorzieningen waardoor arbeid goed met het hebben van kinderen te combineren is. Daarnaast zijn voorzieningen die het krijgen van kinderen op jongere leeftijd aantrekkelijker maken dringend gewenst. Zo zou de overheid ook het nodige kunnen doen om ouderschap en studie beter te combineren.

Waterschappen anno 2020

DOOR GERRIT DE JONG, VOORMALIG WETHOUDER
VOOR DE CHRISTENUNIE IN MIDDELHARNIS

In het decembern timer van Denkwijzer heb ik een column geschreven met de uitdagende titel 'Weg met de waterschappen'. Er kwam een reactie onder de titel 'Waterschappen: sterk in regionaal waterbeheer'. Een van mijn opponenten, Jan Arie van Berkum, is ook de hoofdauteur van het ChristenUnie modelverkiezingsprogramma onder de titel 'Water. Goed voor elkaar'. Kernthema van dit programma is dienstbaarheid. Juist in het jaar waarin weer waterschapsverkiezingen zijn is het noodzakelijk na te denken over het hoe en het waarom van deze verkiezingen. In deze bijdrage probeer ik een nadere uitwerking van mijn gedachten te geven en een bijdrage te leveren aan de discussie over bestuurlijk Nederland.

OPEN HOUDING

Als je onbevangen wilt nadenken over de toekomst van de waterschappen moet je je niet laten hinderen door bestaande structuren. Met mijn bewering dat de bestuursstructuur van waterschappen haar langste tijd gehad heeft, doet zich de vraag voor welke andere structuren functioneler en praktischer zijn. Het gaat mij niet om de regionale uitvoering van belangrijke taken, maar om de bestuurslaag die bijdraagt aan de totale bestuurlijke drukte in Nederland. Dijkgraven zijn op dit moment machtige bisschoppen in waterland. Hun democratische legitimatie is daarentegen een stuk beperkter dan die van Commissarissen der Koningin of van bur-

gemeesters. Wat mij betreft moet hier kritisch naar gekeken worden. Een functioneel bestuur hoort functioneel te blijven en niet te gaan over politieke afwegingen. De politisering van het waterschapsbestuur via het lijstenstelsel zal dan ook eerder het proces van bestuurlijke vernieuwing frustreren dan dat het iets zal opleveren. Ik pleit er dan ook voor richting 2020 de koers bij te stellen.

WATERVEILIGHEID ALS VOORBEELD

Een van de belangrijkste opgaven voor de toekomst vanuit het waterperspectief is waterveiligheid. Het water bedreigt ons van drie kanten: het water vanuit de zee, het water dat via rivieren ons land binnenkomt en het hemelwater in de vorm van neerslag. Tegen al die bedreigingen dienen we ons te wapenen. Ten eerste doen we dit door de kustbescherming ter hand te nemen en de zwakke plekken aan te pakken. Ten tweede dienen de dijken op voldoende hoogte en sterkte gebracht te worden. Ten derde moeten we voldoende waterberging realiseren.

Bestuurlijk gezien zijn dit prioriteiten die de landelijke overheid moet stellen. Het zijn afwegingen van nationaal belang. Dit gebeurt ook via een Waterplan als kaderstellend instrument. Het politiek bestuurlijke debat dient plaats te vinden in de Tweede Kamer en de verantwoording hoort te liggen bij de minister van Verkeer en Waterstaat. Financieel gezien kun je dit ook het best via de nationale begroting regelen. Het mag niet zo zijn dat een Nederlander die op de Veluwe woont minder lasten hoeft te betalen omdat zijn waterschap gunstiger is gelegen ten opzichte van laaggelegen waterschappen. Dat dit een nationale aangelegenheid is, wordt nog extra benadrukt door de Europese regelgeving, waar mede onder invloed van de Nederlandse delegatie gezorgd is voor Kaderrichtlijnen op het gebied van de overstromingsbescherming (kwantitatief) en de ecologische kwaliteit van het water. Als uitvloeisel hiervan dient uiterlijk 2009 een stroomgebiedvisie

opgesteld te zijn voor de watersystemen in rivieren. Dan blijkt de schaal van een waterschap ondanks de vrij recente schaalvergroting niet het geëigende instrument.

Mijn conclusie uit dit voorbeeld is dat de rol die een waterschapsbestuur speelt beperkt is. Dit behoort ook zo te zijn en mijns inziens moet een waterschap slechts uitvoeringsorganisatie zijn van beleid dat elders wordt gemaakt. Bestuurlijk kan een waterschap dan sterk worden vereenvoudigd, bijvoorbeeld tot een regionale directie (vergelijkbaar met regionale directies van Rijkswaterstaat). Dat niet iedereen warme gevoelens krijgt bij de ambtelijke structuur van Rijkswaterstaat doet daar niet aan af.

BESTUREN NIEUWE STIJL

Men moet het ijzer smeden als het heet is. Momenteel worden door het Rijk, de provincies en de gemeenten nagedacht over wat voor hen echt belangrijk is. Heeft een bestuursorgaan geen toegevoegde waarde, dan moet het ook geen rol willen spelen! Op Rijksniveau heeft de commissie Lodders een aantal decentralisatievoorstellen geformuleerd naar provincies (Juni 2008). Er moet minder bestuurlijke drukte komen. Leidend thema is de sturingsfilosofie 'decentraal wat kan, centraal wat moet'. Provincies worden integraal verantwoordelijk voor het regionale omgevingsbeleid. Water vormt daarvan een belangrijke pijler. De integratie van Water in Ruimtelijke Ontwikkeling is een kerntaak voor de provincie.

Evenzo denken provincies, onder de noemer Provincie Nieuwe Stijl, na over hun kerntaken. Zo gaan provincies zich minder bezighouden met stimulering van het sociaal maatschappelijk leefmilieu, omdat dat meer het terrein is van de gemeenten. In dit kader is het voor provincies van belang aan te geven wat men met de toezichthoudende rol op de waterschappen wil.

Voor wat betreft watertaken beperkt de provincie zich tot kaderstelling, monitoring en toezicht; de concrete uitvoering is een verantwoordelijkheid van gemeenten en waterschappen. De provinciale kaderstelling wordt ingevuld via het Waterplan dat in samenhang met de provinciale structuurvisie ontwikkeld wordt. Ook wat dit betreft blijkt de uitvoerende taak van het waterschap belangrijker dan de beleidsvormende. De provincie zou er goed aan doen de beleidsvoorbereidende regie over te nemen van het waterschapsbestuur.

PROVINCIAAL TOEZICHT

De provincie heeft een wettelijke verantwoordelijkheid voor zowel de kwaliteit van het oppervlaktewater (implementatie Kaderrichtlijn Water), de waterveiligheid (uitvoering hoogwaterbeschermingsprogramma) als het toezicht op waterschappen. De nieuwe Waterwet, die eind 2009 in werking treedt, legt opnieuw vast dat de provincie wettelijke taken behoudt wat betreft grondwaterbeleid. Daarnaast is er de Grondwaterrichtlijn (Europees beleid) waarin provinciale taken voor de kwaliteit van het grondwater zijn opgenomen. De provinciale kaders voor de implementatie van de Europese Kaderrichtlijn Water zijn naar verwachting halverwege 2009 gereed. De provincie voert regie op de uitvoering van deze richtlijn en vormt het onderdeel van het provinciale toezicht op de waterschappen. De provincie beperkt zich tot kaderstelling vooraf en toetsing van de voorstellen van gemeenten en waterschappen aan de gestelde kaders achteraf. Indien de voorstellen voldoen aan de kaders, neemt de provincie deze over.

De provincie is van plan een aantal grondwatertaken (betreffende de vergunningverlening van kleinere onttrekkingen) over te dragen naar de waterschappen. Ook de muskusrattenbestrijding wordt een onderdeel van de waterkeringstaak van de waterschappen (Nieuwe Waterwet). De goedkeurende bevoegdheid van de provincie van peilbesluiten zal waarschijnlijk vervallen bij de inwerkingtreding van de nieuwe Waterwet. De uitvoerende taken ten aanzien van zwemwater en badinrichtingen kunnen op termijn overgaan naar de waterschappen en gemeenten.

CONCLUSIE

Bij de discussie over de taken van overheden en hun onderlinge verhoudingen kan naar de toekomst toe de zelfstandige bestuurlijke positie van waterschappen ter discussie worden gesteld. De rol van uitvoeringsorganisatie past beter bij de aard van de werkzaamheden terwijl het beleid thuishoort bij democratisch gekozen overheden met politieke afwegingen.

Dat een enquête onder ambtenaren (*Binnenlands Bestuur*, 6 april 2008) oplevert, dat ongeveer de helft van de ondervraagden vindt, dat waterschappen in de toekomst afgeschaft kunnen worden, voegt daar niet veel aan toe.

Godsdienstvrijheid onder druk door angst voor islam

DOOR MR. ADRIAAN HOOGENDOORN

De Rijksuniversiteit van Groningen (RUG) onderzoekt in opdracht van het Ministerie van Binnenlandse Zaken de invloed van religie op integratie. Met de opkomst van de islam nemen de religieuze tegenstellingen toe. Zo heeft Fitna de gemoederen behoorlijk bezig gehouden. Angst heeft een negatieve invloed op integratie. Is deze angst terecht? De discussie over scheiding van kerk en staat is opnieuw opgelaaid. Het boek "Schurende relaties tussen recht en religie" is de eerste publicatie in het onderzoek van de RUG. Het boek is vooral registrerend en beschrijvend van aard. Enkele thema's geef ik weer, voorzien van commentaar.

DISCUSSIE VERSCHIEFT VAN KLEUR

De scheiding van kerk en staat kent drie modellen. In landen met een staatskerk is sprake van een bevoorrechte godsdienst (Noorwegen, Verenigd Koninkrijk). Landen als Turkije en Frankrijk kennen een strikte scheiding van kerk en staat. Godsdienst wordt daar strikt buiten het publieke domein gehouden. Nederland kent het model van de pluralistische samenleving. De overheid stelt zich neutraal op tegenover de verschillende religies. De scheiding van kerk en staat heeft in Nederland vorm gekregen ten tijde van de Republiek der Verenigde Nederlanden. Het beginsel van de geestelijke vrijheid staat daarin voorop. Een

SAMENVATTING

- Regelmatig wordt opgeroepen religie uit het publieke domein te weren
- Onze rechtsstaat geeft religieuze uitingen, zoals hoofddoekjes, optimaal ruimte
- De islam is niet alleen maar fundamentalistisch
- Oprukkend secularisme is wellicht een grotere bedreiging dan de islam.

bescherming tegen overheidsingrijpen! Door ontkerkelijking en ontzuiling leek de scheiding van kerk en staat niet meer zo relevant. Met de komst van moslims (en de islam) werd de rol van religie in het publieke leven weer een belangrijk onderwerp. Moslims willen zich vaak door het dragen van religieuze symbolen (zoals de hoofddoek) in de publieke ruimte manifesteren als gelovigen. De discussie over de multiculturele samenleving en het integratiebeleid wordt in Nederland steeds vaker verbonden met de scheiding van kerk en staat. Het leidt tot een roep om scheiding van kerk en staat naar het Franse model (laïcité), waarin de overheid eist dat religie in het publieke domein geen rol speelt. Uit deze beschrijving concludeer ik dat de discussie over scheiding van kerk en staat van kleur is verschoten. Voor Willem van Oranje draaide dit beginsel om de vrijheid van geloof en geweten; een bescherming tegen overheidsbemoeienis. Uit vrees voor de islam wordt nu echter in het integratiedebat juist aangedrongen op overheidsbemoeienis om daarmee religie uit het publieke domein te weren, bijvoorbeeld door Paul Cliteur. Deze benaderingen staan haaks op elkaar.

GODSDIENSTVRIJHEID BEPERKT

De vrijheid van godsdienst is vastgelegd in de Grondwet en in het Europees Verdrag van de Rechten van de Mens (EVRM). Het Europese Hof van de Rechten van de Mens (EHRM) maakt onderscheid tussen het hebben en belijden van een geloof (forum internum) én het uiten van het geloof (forum externum). Aan het forum internum kent het EHRM vergaande bescherming toe. Dat geldt minder voor het forum externum. Art. 9 EVRM laat wettelijke beperkingen in de godsdienstvrijheid toe, indien dit voor een democratische samenleving noodzakelijk is. Het EHRM geeft in deze belangenafweging veel beoordelingsvrijheid (margin of appreciation) aan de lidstaten omdat het belang van religie per land verschilt en er veel verschillende verhoudingen tussen kerk en staat bestaan. Het EHRM trekt wel een grens waar religieus pluralisme onttaardt in rechtsp pluralisme, waarin religieuze groeperingen onderworpen zijn aan eigen publieke rechtsregels. Het EHRM heeft de Turkse overheid toegestaan de Refah Partisi te ontbinden omdat in haar partijprogramma staat dat zij invoering van de sharia voor het islamitische

deel van de bevolking wenst. Het EHRM oordeelt dat de sharia in strijd is met fundamentele waarden. In Nederland is de neutraliteit van de staat veel meer gelegen in het feit dat de staat alle religies gelijk behandelt dan in het feit dat de religie niet mag doordringen in het publieke domein omdat ze de seculariteit van de staat zou aantasten. Onze rechtsstaat waarborgt religieuze pluriformiteit juist door aan religieuze uitingen optimaal de ruimte te geven. Hier geldt het beginsel van interpretatieve terughoudendheid. Dit houdt echter niet in dat iedereen wettelijke voorschriften naar believen aan eigen godsdienstige overtuiging mag toetsen. Belangrijk is dat een opvatting aantoonbaar door een bepaalde kring wordt aangehangen. Ook mogen geen strafbare feiten worden gepleegd met godsdienstvrijheid als rechtvaardiging.

PARADOXALE SITUATIES ROND HOOFDDOEKJES

Grondrechten geven ruimte aan andersdenkenden en waarborgen de pluriformiteit van een samenleving. Inherent hieraan is botsing van grondrechten. Dit manifesteert zich sterk bij islamitische waarden, veel meer nog dan bij

‘... IN 1905 HEEFT DE SYNODE VAN DE GEREFORMEERDE KERKEN UIT DIT ARTIKEL EEN PASSAGE GESCHRAPT, WAARIN ‘HET WEREN EN UITROEIEN VAN DE AFGODERIJ, VALSE GODSDIENST EN HET RIJK VAN DE ANTICHRIST’ AAN DE OVERHEID WERD OPGEDRAGEN..’

christelijk-orthodoxe opvattingen (die ook sterk kunnen afwijken van de meerderheidsopvatting). Dit heeft er alles mee te maken dat de islam historisch gezien vreemd is aan Nederland.

Het dragen van een hoofddoek wordt beschouwd als een religieuze uiting. Hieraan mogen beperkingen worden opgelegd als dat noodzakelijk is voor een democratische samenleving. Zo wordt het Turkije door het EHRM veelvuldig toegestaan de godsdienstvrijheid te beperken door een hoofddoekverbod op openbare scholen. Bij invoering van de Turkse staat (1923) heeft Atatürk bewust gekozen voor de seculiere staat om te voorkomen dat moslimfundamentalisten naar de macht zouden grijpen. Gezien de omvang van de moslimbevolking is angst voor de politieke islam begrijpelijk. Een hoofddoekverbod is volgens het EHRM een noodzakelijke beperking voor een democratische samenleving in Turkije.

In dit verband speelt in Nederland ook de Algemene wet gelijke behandeling (Awgb) als uitwerking van art. 1 Grondwet (discriminatieverbod) een rol. Vanwege de godsdienstvrijheid geldt deze wet niet binnen kerken en bijzonder onderwijs. De Commissie Gelijke Behandeling (CGB) erkent net als het EHRM het dragen van een hoofddoek als religieuze uiting en biedt daaraan vergaande bescherming, ook in horizontale verhoudingen (tussen private partijen). Een werkgever mag een hoofddoek voor een medewerker niet verbieden met verwijzing naar de godsdienst. Terwijl het EHRM in Turkije voor openbaar onderwijs een hoofddoekverbod toelaatbaar acht, is de CGB in Nederland van mening dat zo'n verbod een ongeoorloofd onderscheid inhoudt, omdat de openbare school er juist is voor iedere leerling, ongeacht geloofs- of levensovertuiging. Een essentieel verschil in de uitspraken is dat een hoofddoek naar het oordeel van het EHRM de neutraliteit van het openbaar onderwijs aantast, terwijl de CGB meent dat dit juist verenigbaar is met de neutraliteitseis van het onderwijs. Dit lijkt elkaar tegen te spreken, maar in de doelstelling is er overeenstemming. In Turkije wordt de neutraliteit gediend door uniformiteit. In Nederland wordt de neutraliteit juist gefaciliteerd door pluriformiteit.

Het boek verklaart de verschillen met deze beschrijving correct. Daarmee wordt ook

zichtbaar tot welke paradoxale situaties de rechtsbescherming kan leiden. In Turkije wordt het vele Turken (moslims) verboden hun geloof in de publieke ruimte te manifesteren, terwijl het de moslims in Nederland als minderheid nota bene wel wordt toegestaan dit te doen.

CULTURELE KLIMAATVERANDERING

In de periode dat ik mij met dit boek bezighield, berichtte de krant nieuwe ontwikkelingen. Zoveel dat het boek gedeeltelijk al weer achterhaald is. De (veronderstelde) islamisering heeft Europa in zijn greep. Intussen worstelt Turkije zichtbaar met de paradoxale situatie in eigen land. Ondanks het adagium van de seculiere staat lijkt de islam aan invloed te winnen. Zo heeft het Turkse parlement recent op voorstel van de regeringspartij AKP besloten hoofddoekjes op universiteiten niet langer te verbieden. Dit was voor de Turkse justitie aanleiding de hoogste rechtbank in Turkije te vragen de AKP te verbieden. Voorstanders van de seculiere staat vrezen dat de AKP Turkije wil islamiseren. De Turkse justitie wil zelfs dat president Gül en premier Erdogan (beiden van de AKP) 5 jaar lang geen politieke functies meer bekleden. Erdogan zei in een reactie dat een verbod van zijn partij “tegen de wil van het volk” zou zijn. Met andere woorden, het bloed kruipt waar het niet gaan kan. Tegelijk is er nu in Turkije sprake van religieuze hervormingsdrang. Modernisering van de islam krijgt vorm door het opnieuw interpreteren van de hadith (belangrijke islamitische geschriften) om zo de hadith begrijpelijk te maken voor het moderne Turkse volk. Voor zaken als vrouwenbesnijdenis en eerwraak zou geen plaats meer zijn. Turkije neigt dus naar loslating van de seculiere staat. Daarentegen gaan in Nederland steeds meer stemmen op de seculiere staat in te voeren, althans neutraliteit tot norm te verheffen. Daarbij vallen mij twee ontwikkelingen op. Enerzijds het pleidooi om de religie geheel buiten het publieke domein te houden. Anderzijds de neiging het discriminatieverbod bredere toepassing te geven. Er is in Nederland een trend het gelijkheidsbeginsel zwaarder te laten wegen dan andere grondrechten, hoewel weging van grondrechten door de wetgever aan de rechter is overgelaten ter toetsing in concrete gevallen.

De voorkeur voor het gelijkheidsbeginsel werd dit voorjaar nog eens duidelijk bij de evaluatie van

de Algemene wet gelijke behandeling. Toen bleek dat een flink deel van het parlement - met de Commissie Gelijke Behandeling aan haar zijde - de wet zodanig wilde aanpassen, dat bijvoorbeeld bijzondere scholen ruimte wordt ontnomen leerkrachten met een leefwijze, strijdig met de identiteit van de school, buiten de deur te houden. Het kabinet heeft weliswaar besloten de Awgb ongewijzigd te laten, maar minister Plasterk heeft al aangegeven niet gerust te zijn op de praktijk; hij vreest kennelijk onterechte discriminatie op bijzondere scholen. Deze discussie lijkt dus ook in coalitieverband niet beëindigd. Voortvloeiend uit grondrechten als vrijheid van godsdienst, vereniging en meningsuiting én het principe van “soevereiniteit in eigen kring” hebben kerken en organisaties tot nu toe het recht de interne inrichting van eigen organisaties vergaand zelf te bepalen. De rechter respecteert dit zoveel mogelijk, waardoor er ruimte is voor religieuze en culturele pluriformiteit. De jurisprudentie over het vrouwenstandpunt van de SGP is in dit verband een lakmoesproef. Het boek maakt nog melding van de uitspraak van de rechtbank dat de overheid niet langer aan de SGP subsidie mag toekennen, omdat de staat op grond van het VN-vrouwenverdrag gehouden is gelijke behandeling van vrouwen en mannen te bevorderen. Ook op dit punt is het boek achterhaald. Inmiddels zijn er in deze kwestie ook rechterlijke uitspraken van de Raad van State en van het Gerechtshof. Deze rechtsorganen hebben overigens tegengestelde uitspraken gedaan. De uitspraak van het gerechtshof is nogal bedenkelijk, omdat daarin het gelijkheidsbeginsel een absoluut karakter krijgt ten opzichte van andere grondrechten.

DE SHARIA EN DE TIEN GEBODEN

Angst voor de politieke islam heeft in Turkije geleid tot de seculiere staat. Diezelfde angst heeft in Nederland een discussie over scheiding van kerk en staat aangewakkerd, waarbij getracht wordt religie (vooral de islam, maar ook het christendom) uit het publieke domein te weren. Is angst terecht?

Mr. Adriaan Hoogendoorn is gemeentesecretaris/algemeen directeur in Waddinxveen en lid van het Curatorium van het Wetenschappelijk Instituut van de ChristenUnie.

De studie van de RUG geeft veel informatie over de Sharia. Dit begrip kent verschillende betekenissen. In het westen beleven we de sharia als islamitisch wetboek. Sharia lijkt synoniem aan lijfstraffen en vrouwenonderdrukking. Maar de sharia kent vooral ook geloofsregels. Sharia betekent letterlijk “het pad dat naar de waterbron leidt”. Het grootste verschil tussen westers recht en de sharia is volgens de onderzoekers uiteindelijk de gezagverlenende instantie. In westerse landen is dat de volkssoevereiniteit terwijl het islamitisch recht wordt beschouwd als van God gegeven. De onderzoekers gaan eraan voorbij dat zich hier in de kern dan ook een spanning met het christendom openbaart. Ook christelijke politiek verwerpt immers de idee van volkssoevereiniteit. En over de gelding van Gods wet zegt Prediker: “Heb ontzag voor God en leef zijn geboden na. Dat geldt voor ieder mens” (Pred. 12: 13). Een universeel gebod. Maar de vraag is welke rol de overheid heeft. Die vraag wordt zowel door islamieten als door christenen verschillend beantwoord. De taliban leert ons dat de islam dood en verderf teweeg brengt als het door fundamentalisten wordt gepraktiseerd. Maar de islam is niet gelijk aan de taliban. Barmhartigheid en gerechtigheid is ook aan de islam niet vreemd. Het christendom heeft in de geschiedenis ook geen schone handen. Artikel 36 NGB beschrijft de taak van de overheid. In 1905 heeft de synode van de Gereformeerde Kerken uit dit artikel een passage geschrapt, waarin “het weren en uitroeien van de afgoderij, valse godsdienst en het rijk van de antichrist” aan de overheid werd opgedragen. In andere reformatorische kerken staan deze woorden er nog steeds. In het integratiedebat worstelt de SGP hiermee. In extremo zou een SGP-regering leiden tot vervolging van niet alleen moslims, maar ook van atheïsten en rooms-katholieken.

TERECHE ANGST?

Scheiding van kerk en staat heeft in de christelijke politiek terecht een fundamentele betekenis gekregen. Want Christus regeert door zijn Woord en niet door de zwaarmacht van de overheid. Christus wijst ons de weg in zijn gelijkenis over het onkruid op de akker. Gods kinderen én kinderen van het kwaad groeien in deze wereld samen op. Het oordeel is aan Hem. In dat licht bezien is het oprukkende secularisme wellicht een grotere bedreiging dan de islam. Maar God regeert.

Vrijheid, gelijkheid & burgerschap

DOOR KARS VELING

Jaren geleden was ik eens als spreker te gast in een vergadering van de Vereniging voor Onderwijsrecht. Het ging over de vrijheid van onderwijs. Ik weet nog dat ik na afloop verzuchtte dat juristen toch bijzondere mensen zijn. Over onderwijsvrijheid praat je vanuit ideeën over onderwijs en samenleving, vond ik. De wettelijke regeling ervan is een technische kwestie. Recht volgt beleid. Ik herinner me dat de verzamelde onderwijsjuristen deze stelling niet betwistten. Maar ze probeerden me wel duidelijk te maken dat politieke en filosofische beschouwingen blijven zweven als ze geen verbinding hebben met wet en recht.

HET RECHT ALS KIEL

Ik was niet meteen overtuigd. Toch was het een leerzame ervaring. Het belang van de rechtsstaat is nauwelijks te overschatten, ben ik steeds meer gaan beseffen. Politieke keuzes en beleid bepalen de richting, maar wetten en verdragen voorkómen dat de waan van de dag ongelukken veroorzaakt. Als politiek beleid vergeleken kan worden met het roer van een boot, dan vormt het recht de kiel. Aan deze ervaring dacht ik bij het lezen van *Vrijheid, gelijkheid, burgerschap* van Ben Vermeulen, lid van de Raad van State, hoogleraar staats- en bestuursrecht aan de VU en ook prominent onderwijsjurist. Het onderwerp van dit boek van bescheiden omvang is de positie van religieuze en etnische minderheden in onze Nederlandse samenleving. De waarde ervan ligt mijns inziens vooral in de juridische precisie waarmee Vermeulen de – ik citeer de ondertitel – “verschuivende fundamenten van het Nederlandse minderhedenrecht en –beleid” analyseert. Er is veel discussie over het multiculturele karakter van onze samenleving. Het zou een zegen zijn als alle deelnemers daaraan Vermeulens essay serieus zouden bestuderen voordat ze hun mond opendoen.

OMKERING VAN BURGERSCHAPSCONCEPTEN

Vermeulen geeft in de eerste helft van zijn boek gedocumenteerde overzichten van het geldende recht en de jurisprudentie met betrekking tot een aantal fundamentele rechten. Hij behandelt de vrijheid van godsdienst en levensovertuiging, de vrijheid van onderwijs, taal- en cultuurrechten en het gelijkheidsbeginsel. Vrijheid en gelijkheid zijn in de Nederlandse grondwet en in het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens stevig verankerd. Maar Vermeulen beschrijft hoe door de Nederlandse reactie op de komst van immigranten veel is gaan schuiven. Burgers hebben vrijheidsrechten. Maar burgerschap schept ook verplichtingen. Tot 2003 werd de procedure om Nederlands staatsburger te

worden gezien als een aansporing tot integratie. De in dat jaar gewijzigde Rijkswet op het Nederlander-schap ziet naturalisatie veeleer als een sluitstuk van een verplichtend integratieproces (p. 55). De vervolgens ingevoerde wetten inzake inburgering stellen eisen aan immigranten in spe en aan nieuwkomers. Ze moeten een niveau van taalvaardigheid laten zien en ook een zekere kennis over Nederland. Maar de eisen gaan verder. Nieuwe Nederlanders moeten instemmen met de Nederlandse waarden, normen en grondrechten en zij moeten daarnaar handelen. Vermeulen constateert dat er sprake is van een “omkering van burgerschapsconcepten” (p. 53). Burgerschap als moreel begrip heeft voorrang gekregen op burgerschap als politiek-juridische categorie. Burgerschap vraagt commitment en vaardigheid. Iemand kan alleen burger zijn als hij de wens en het vermogen heeft een volledig lid te zijn van de Nederlandse politieke en sociale gemeenschap.

GRENZEN AAN GELOFSMANIFESTATIES

Deze veranderde benadering van de begrippen vrijheid, gelijkheid en burgerschap leidt tot veel juridische debatten. Is het mogelijk eisen te stellen aan (nieuwe) Nederlanders die volgens Europees recht niet aan burgers van andere EU-landen gesteld mogen worden? Is het bestaan van zwarte en witte scholen tegen te gaan zonder het beginsel van de keuzevrijheid van ouders volgens artikel 2 Protocol 1 EVRM geweld wordt aangedaan? Hoe ver reikt de vrijheid van godsdienst en levensovertuiging volgens artikel 9 EVRM wanneer (nieuwe) burgers daarvan gebruik willen maken op een manier die de meerderheid van de Nederlandse samenleving niet bevalt? Vermeulen constateert dat het Europese Hof de neiging heeft het begrip ‘manifestatie van geloof’ beperkt op te vatten. Hij vindt dat minder gelukkig. Natuurlijk kan niet elk gedrag dat mensen motiveren vanuit hun geloof worden aanvaard. Maar waar grenzen gesteld moeten worden zou het Hof deze toch op z'n minst als beperkingen van de vrijheid van godsdienst moeten aanmerken (p. 81). De sterkere nadruk op de verplichtingen die verbonden zijn met het Nederlandse staatsburgerschap lijkt in allerlei opzichten positief. Er mogen eisen worden gesteld aan nieuwkomers. Paul Scheffer beschrijft in zijn *Het land van aankomst* het gevoel van verlies van autochtone Nederlanders die hun samenleving vreemd zien worden. Hebben zij

SAMENVATTING

- Bij burgerschap legt men recentelijk steeds meer de nadruk op plichten
- Ten aanzien van afwijkende religieuze opvattingen is toenemend wantrouwen
- Onderzoek weer de waarde van het model van pluralistische coöperatie

Colump

Niet echt vrolijk

niet het recht aan nieuwkomers te vragen zich aan te passen? Er is niets mis met trots op Nederland.

WANTROUWEN JEGENS ORTHODOXIE

Vermeulen wijst echter op een bedenkelijke kant van deze ontwikkeling. Het probleem schuilt in de vaststelling van de Nederlandse waarden die voor alle burgers bindend zouden moeten zijn. Mag bij voorbeeld een moslima als de Amsterdamse Yman Marach in het openbaar vaststellen dat homoseksuele gedragingen onverenigbaar zijn met de islam? Volgens het COC natuurlijk niet. Ook Wilders en Verdonk zullen bezwaar maken. Het gevaar van islamitisch fundamentalisme moet worden bestreden. Maar ook de Amsterdamse Partij van de Arbeid moest snel afstand nemen van wat haar lid Yman Marach gezegd zou hebben. Zelf liet ze al snel weten dat ze verkeerd begrepen was. Het gaat er steeds meer op lijken dat Nederland zijn 'dominante waarden' zo uitlegt dat er geen ruimte is voor religieuze uitingen die niet stroken met de moraal van de meerderheid. Vermeulen ziet in Nederland een groeiend "wantrouwen ten opzichte van 'strengere' godsdiensten, opgeroepen door vrees voor de islam en weerzin tegen het orthodoxe christendom" (p. 94). Hij ziet een voorbeeld in al dan niet verholde pogingen om de vrijheid van onderwijs te beperken voor islamitische scholen. Een ander voorbeeld is het vonnis van de Haagse rechtbank waarin werd bepaald dat de SGP geen overheidssubsidie zou mogen krijgen vanwege haar visie op vrouwen in politieke functies.

PLURALISTISCHE COÖPERATIE

Nederland verandert. Niet alleen is de verzuiling feitelijk verdwenen. Ook de geest van 'pluralistische coöperatie' waarin de verzuiling kon gedijen staat onder druk. Vermeulen gebruikt deze uitdrukking om de Nederlandse negentiende en twintigste eeuwse traditie te typeren. Daarin kiest de overheid geen partij voor een religieuze richting, maar ze heeft wel oog voor de bestaande pluriformiteit en werkt ook samen met geloofsgemeenschappen. Nederland neemt (nam?) met dit arrangement een middenpositie in tussen het model van het 'strikte secularisme' en het model van de 'geprivilegieerde kerk' (p.10 e.v.). Er is echter veel aan het veranderen. De voorbeelden die Vermeulen aanhaalt, lijken erop te wijzen dat Nederland aan het begin van de 21e eeuw het Franse model van "strikte seculaire

neutraliteit in de openbare arena" gaat omhelzen (p. 96). De Nederlandse rechtsstaat en zijn internationale verplichtingen in Europees verband zullen vrijheid en gelijkheid in veel opzichten kunnen waarborgen. Het Nederlandse beleid ten aanzien van (religieuze) minderheden heeft in het EVRM en in de Nederlandse Grondwet een kiel die snel afdrijven voorkomt. Maar de jurist Vermeulen maakt ook duidelijk dat het in het debat over vrijheid, gelijkheid en burgerschap uiteindelijk gaat om politieke keuzes. Hij kiest daarbij zelf positie in wat hij noemt "de kernwaarden en principes van een moderne samenleving zoals onder meer neergelegd in de relevante mensenrechtenverdragen" (p. 13). Tegen de tijdgeest in maakt hij zich sterk voor de handhaving van vrijheden, ook van burgers en groeperingen die vanuit hun geloofsopvatting een weg kiezen die de seculier-individualistische meerderheid principieel afwijst. Weliswaar vindt Vermeulen zelf persoonlijke autonomie een prachtig ideaal, maar de staat zou volgens hem burgers daaraan niet moeten binden. Misschien moeten we ons maar wat meer pragmatisch opstellen, oppert Vermeulen. "Politici en beleidsmakers zouden ervoor zorg moeten dragen om personen niet zozeer aan te spreken als moslims, maar als burgers, studenten, medewerkers" (p. 105).

OPDRACHT

Ik denk dat het een belangrijke opdracht is voor de Nederlandse politieke partijen (en bewegingen) om de waarde van het beproefde Nederlandse model van de 'pluralistische coöperatie' te onderzoeken. Vermeulen zegt terecht dat neutraliteit geen neutraal concept is. De meningen botsen. Welke 'publieke moraliteit' moet alle Nederlandse burgers binden? Welke ruimte zal er in de publieke sfeer zijn voor geloofsuitingen? Het is goed het debat over deze vragen op te zoeken. En dan graag met open vizier, op basis van argumenten en met de bedoeling het publieke belang te dienen. Vermeulens essay kan daarbij een goede dienst bewijzen.

NAAR AANLEIDING VAN:

B.P. Vermeulen, *Vrijheid, gelijkheid, burgerschap. Over verschuivende fundamenten van het Nederlandse minderhedenrecht en -beleid: immigratie, integratie, onderwijs en religie*. Sdu Uitgevers Den Haag, 2007.

DOOR ESMÉ WIEGMAN-VAN MEPELEN SCHEPPINK, TWEDE KAMERLID CHRISTENUNIE

Woordvoerder Jeugd en gezin ben ik niet, maar ook met mijn portefeuille Europese Zaken merk ik dat je niet om dit onderwerp heen kunt. Ik werd met mijn neus op dit feit gedrukt toen ik laatst in Roemenië en Bulgarije was met de vaste Kamercommissie Europese Zaken. Met een kleine delegatie bezochten we deze nieuwe EU-lidstaten om ons op de hoogte te laten stellen van de voortgang die er (al dan niet) geboekt wordt op het gebied van de bestrijding van corruptie en het versterken van het justitiële apparaat. Een onderwerp waar we als commissie halfjaarlijks over gerapporteerd worden en waar we niet echt vrolijk over worden.

Door allerlei gesprekken hebben we geprobeerd te onderzoeken waar de gebrekkige voortgang nu in zit. Zit het in het systeem, in de regering, in een falend parlement? Ten aanzien van alle drie de opties kunnen we in zekere mate bevestigend antwoorden. Maar wat vooral ook een belangrijke factor is, is het gebrek aan een civil society, die tegenkrachten weet te mobiliseren en een kritisch geluid richting haar overheid kan formuleren.

ON-SAMEN-HANGEND MIDDENVELD

Maar hoe versterk je het maatschappelijk middenveld in landen die jarenlang onder een bizarre dictatuur hebben geleefd en zich nu pijlsnel economisch ontwikkelen? Veel mensen hebben het druk met het vergroten van de eigen welvaart (daar zijn Roemenië en Bulgarije natuurlijk niet uniek in...), maar van het opbouwen van een echte samenleving is het nog niet gekomen. Leren samenleven doe je met name in het gezin, maar aan gezinsvorming komen op dit moment veel jongeren, druk met hun carrière en welvaart, niet toe. Dit in combinatie met gebrekkige voorzieningen aan opvang en basisscholen blijkt funest te zijn. Het geboortecijfer ligt op dit moment dramatisch laag.

MATRA EN ROMA

Tijdens mijn werkbezoeken maakte ik kennis met verschillende projecten die gefinancierd worden vanuit de zogenaamde Matra-gelden, die de maatschappelijke transitie in deze landen ondersteunen: studenten die leren na hun studie integer hun werk uit te voeren, politieke scholing om te leren hoe je als politicus in de maatschappij dient te functioneren, etc. Stabiliteit en integriteit zijn voor jongeren volgens mij belangrijke factoren bij gezinsvorming. De meest schrijnende situaties doen zich onder de Roma-bevolking voor in de steden. Kinderen die niet naar school gaan, verlaten of verkocht worden, prostitutie en mensenhandel. Ik ben ervan overtuigd dat er best goede wil is om wat aan deze situaties te doen, maar het is ontzettend lastig om deze groep uit haar sociale isolement te halen als er geen wederzijds vertrouwen is.

EU ALS DIENARESSE GODS

Er is veel werk te doen. Geld is er genoeg in deze landen, alleen is het slecht verdeeld en is het in handen van niet altijd de juiste mensen. Mijn handen jeuken om hieraan politiek wat te doen. Roemenië en Bulgarije waren destijds niet klaar voor een EU-lidmaatschap. 2007 was in mijn ogen te vroeg. Voordeel van het lidmaatschap is wel dat we deze nieuwe lidstaten stevig kunnen aanspreken op de bestrijding van corruptie en het zorgdragen voor minderheden. In onze visie dat ook de Europese overheid 'dienaressen Gods' is, zullen we onze verantwoordelijkheid moeten nemen in het zoeken van recht en gerechtigheid. Het goede zoeken, ook voor mensen, gezinnen, kinderen in Roemenië en Bulgarije.

Waar blijft de

TIME MANAGEMENT IN VOGELVLUCHT

tijd?

DOOR ERIK VAN DIJK, TRAINER KADERSCHOOL

Politiek is veeleisend en hectisch. Uit ons eigen onderzoek naar de werkdruk van raadsleden bleek dat ruim 50% van hen meer dan 12 uur per week met het raadswerk bezig is. Zij zijn vooral bezig met stukken lezen en vergaderen. Er zijn altijd stapels papier, die een politicus en ook een bestuurder uren zoet kunnen houden. Waar haal ik de tijd vandaan? Vaak zijn er ook onverwachte ontwikkelingen, die zowel urgent als belangrijk zijn (of lijken te zijn). Hoe blijf ik de baas over mijn kostbare tijd? Hoe voorkom ik dat mijn agenda bepaald wordt door de doelen, eisen, oprispingen en soms ook de luiheid of slordigheid van anderen? Hoe kom ik af van dat gevoel geleefd te worden? Oftewel: hoe manage ik mijn tijd?

'ALS IETS NIET BELANGRIJK ÉN NIET URGENT IS, NEGEER OF DELETE IK HET SOWIESO. ALS IETS WEL BELANGRIJK ÉN URGENT IS, KRIJGT HET DE HOOGSTE PRIORITEIT.'

Er zijn heel veel verschillende aanvliegroutes denkbaar bij dit onderwerp. Van de onderliggende levenshouding tot praktische tips en trucs. Ik loop in dit artikel alle mogelijkheden kort langs.

LEVENS Kunst

De diepste onderliggende vraag bij het bezig zijn met timemanagement is 'hoe sta ik in het leven'? Waar vind ik en hoe houd ik innerlijke rust, temidden van drukke tijden en veeleisende omstandigheden? Eerlijk gezegd is daar vanuit de katholieke traditie meer over nagedacht dan vanuit de calvinistische. In de traditie waarin de meeste ChristenUnie-mensen staan draait het om toewijding, veel presteren, altijd nuttig bezig zijn, altijd klaar staan voor anderen en ga zo maar door. Hoe vaak denken wij na over rust nemen, balans zoeken, werken aan een gezond levensritme? Persoonlijk moet ik heel vaak teruggaan naar de waarheid dat God van me houdt, zelfs al doe ik niet veel. Of anders gezegd: ik hoef Zijn goedkeuring niet te verdienen met hard werken. In Christus heb ik die goedkeuring al. Ik ben in Zijn ogen al waardevol. Er is niets wat ik kan doen om te zorgen dat God meer van me houdt (er is overigens ook niets wat ik kan doen om ervoor te zorgen dat God minder van me houdt). In dit verband zijn er prachtige boeken uit de katholieke traditie:

- Henri Nouwen: 'Eindelijk thuis'. Een diep kennen van de liefde van de Vader neemt heel veel innerlijke onrust weg en geeft een stevige basis voor het gezond omgaan met tijd, energie, relaties, verantwoordelijkheden e.d.
- Wil Derkse: 'Een leefregel voor beginners. Benedictijnse spiritualiteit voor het dagelijkse leven' (2003). Leef ik met volle bewustzijn? Ben ik er helemaal bij? Heb ik voldoende aandacht voor wat ik echt belangrijk vind en voor diegenen die mijn aandacht nodig hebben? Ook: houd ik vol tot het gestelde doel bereikt is?
- Anselm Grün: o.a. 'Innerlijke rust' (2003).

TIMEMANAGEMENT IS ZELFMANAGEMENT

Tijd kun je niet managen, maar je kunt wel jezelf managen in je beschikbare tijd. Wellicht is dit een teleurstelling voor mensen die denken met een paar eenvoudige tips en trucs volledige controle over hun agenda te krijgen. Mijzelf managen is soms best lastig en het komt heel dichtbij. Leren 'nee' zeggen bijvoorbeeld heeft veel te maken met

mijn karakter, mijn verwachtingen en mijn gevoeligheden. Toch is het heel belangrijk. Door 'nee' te zeggen geef ik grenzen aan, neem ik mezelf én anderen serieus en schep ik duidelijkheid.

DWEILEN MET DE KRAAN OPEN

Zonder duidelijke doelen en prioriteiten is het in de greep krijgen van de eigen agenda een frustrerende missie. Dan is het bijna dweilen met de kraan open. Allereerst is het belangrijk om mijn eigen doelen voor de korte en lange termijn helder te hebben. Waar doe ik het voor? Waar wil ik heen? Wat motiveert mij? Vervolgens bieden ook de speerpunten van de ChristenUnie (landelijk, provinciaal en/of lokaal) houvast bij de keuze om iets wel of niet op te pakken. Binnen het plaatje van de ChristenUnie is het natuurlijk ook belangrijk om te weten wat mijn rol in het geheel is. Prioriteiten stellen wordt al een stukje gemakkelijker als ik mij focus op de taken die voor mijn functie belangrijk zijn. Bij doelen stellen is het belangrijk om deze SMART te formuleren. Dat betekent onder meer dat doelen specifiek en realistisch moeten zijn en ook zo geformuleerd moeten zijn dat te meten is of ze wel of niet gehaald zijn. Prioriteiten stellen gebeurt daarna. Dat betekent een rangorde aanbrengen in de doelen, maar ook in de dingen die gedaan moeten worden om die doelen te bereiken. Begin met de dingen die met relatief weinig inspanning al veel resultaat opleveren. Dat is efficiënt, effectief en motiverend.

TWEE TIPS:

1. De cursus *Snellezen, snelleren* die de Kaderschool aanbiedt, werkt echt!
2. Op internet is heel veel te vinden over dit onderwerp:
 - <http://www.leren.nl/cursus/persoonlijke-effectiviteit/timemanagement>
 - http://www.leren.nl/rubriek/persoonlijke_vaardigheden/time_management
 - http://www.intermediair.nl/static/Elearning/timemanagement/ec00004_timemanagement/cursus.html
 - <http://www.loopbaan.nl/site/Werk%20en%20Leef/Het%20Krachthonk/Time%20management.aspx>

Vanuit het bovenstaande is het gemakkelijker om te bepalen wat wel en niet belangrijk is. Want dat is cruciaal in time management. In alle leerboekjes hierover wordt het onderscheid tussen belangrijk en onbelangrijk gecombineerd met het onderscheid in urgent en niet urgent. Er zijn regelmatig issues die urgent zijn (een journalist wil nú een antwoord) en belangrijk lijken, maar dat niet zijn. Loop niet in de valkuil van de hypes. Als iets niet belangrijk én niet urgent is, negeer of delete ik het sowieso. Als iets wel belangrijk én urgent is, krijgt het de hoogste prioriteit. Dat lijkt logisch, maar hoe vaak ben ik niet bezig met urgente dingen die eigenlijk niet het belangrijkste zijn op dat moment. En hoe vaak blijven de dingen die belangrijk maar niet urgent zijn niet liggen, omdat ik opgeslokt wordt door wat urgent is? 'Belangrijk, maar niet urgent' is typisch de categorie waarvoor tijd ingepland moet worden.

PLANNING

Als ik weet wat mijn doelen en prioriteiten zijn en mede daardoor ook weet wat belangrijk is en wat niet, dan moet ik gaan plannen. Dat moet schriftelijk, al is het maar één A4-tje per week. Dan houd ik het overzicht, schep ik orde en ruimte in mijn

gedachten en krijg ik controle. Plannen kost even tijd, maar levert uiteindelijk meer op. Overigens moet het plannen zelf ook op vaste tijden ingepland worden (bijvoorbeeld elke maandagmorgen). Zo wordt het ook gemakkelijker om 'nee' te zeggen, want ik heb zwart op wit waarom ik ergens (nu) geen tijd voor heb.

NOG PRAKTISCHER

Tot slot nog wat praktische tips.

- Doe het nu! Zodra een document op mijn bureau komt of ik een email bekijk, moet ik meteen beslissen wat ik ermee doe. Niet uitstellen, want dan moet ik er later nóg een keer over nadenken. Dus: meteen afhandelen (of daar tijd voor inplannen), delegeren of weggooien.
- Ik heb de geluiden en meldingen van nieuwe email uitgezet. Die leiden mij af.
- Denken doe ik met mijn hoofd, onthouden met mijn pen. Ik schrijf op wat ik moet doen of niet mag vergeten.
- Een gestructureerd archief (fysiek en digitaal) scheelt veel zoekwerk.
- Plan niet per dag, maar per week. Plan niet alles helemaal vol.

Verlag Voorjaarsbijeenkomst BestuurdersVereniging 29 maart

Zaterdag 29 maart werd de voorjaarsbijeenkomst van de BestuurdersVereniging gehouden. Zo'n honderd bestuurders kwamen bijeen om elkaar te ontmoeten, te bemoedigen en om met een aantal inhoudelijke onderwerpen bezig te zijn. De bijeenkomst bestond uit een ochtendgedeelte en een middagedeelte. Het ochtendgedeelte had als thema dualisme, het middagedeelte was een netwerkbijeenkomst Jeugd en Gezin.

Tweede Kamerlid Ed Anker sprak over knelpunten rond de dualisering, en zijn eigen ervaringen met het dualisme in de tijd dat hij nog raadslid was. Vervolgens hebben de bestuurders in verschillende groepen nagedacht over knelpunten en mogelijke oplossingen. In het middagedeelte werd de allereerste netwerkbijeenkomst van de BestuurdersVereniging gehouden. Deze bijeenkomst werd georganiseerd vanwege de gevoelde behoefte aan meer onderlinge uitwisseling tussen onder andere onze Tweede Kamerfractie, minister voor Jeugd en

Gezin, raads- en statenleden, wethouders en gedeputeerden. Om deze uitwisseling te bevorderen is door de BestuurdersVereniging een werkgroep Jeugd en Gezin opgericht. De werkgroep bestaat uit ChristenUnie-mensen uit diverse geledingen. Vanuit deze werkgroep is het initiatief gekomen om een netwerkbijeenkomst te houden. Thema van deze netwerkbijeenkomst was daarom ook Jeugd en Gezin. De middag werd geopend met een inleiding over jeugd- en gezinsbeleid door een van de werkgroepleden, Klaas Tigelaar (burgemeester Oud-Beijerland).

Vervolgens heeft Bernadette van den Berg (beleidsmedewerker BV) uitleg gegeven over wat netwerken nou precies is en hoe het werkt. Vervolgens gingen de aanwezigen in groepen uiteen, en hebben ze met behulp van speciaal voor de gelegenheid gemaakte visitekaartjes, genetwerkt. De gekozen werkvorm bood de bestuurders de gelegenheid om in korte tijd veel mensen te leren kennen en veel informatie uit te wisselen.

De werkgroep Jeugd en Gezin stelt zich voor

DOOR BERNADETTE VAN DEN BERG, BELEIDSMEDEWERKER BESTUURDERSVERENIGING

WAAROM EEN WERKGROEP JEUGD EN GEZIN?

Op verzoek van het Politiek Beraad (het overlegorgaan van alle ChristenUnie-geledingen) van 8 oktober 2007 is de werkgroep Jeugd en Gezin geformeerd. De reden voor de instelling van deze werkgroep is dat de informatiestromen tussen 'Den Haag' en de gemeentelijke en provinciale politici binnen de ChristenUnie kunnen worden verbeterd. Zo komt informatie over lokale of provinciale knelpunten, oplossingen en ideeën op het gebied van jeugd en gezinsbeleid onvoldoende door bij de Tweede Kamerfractie en de minister. Andersom worden kansen en ideeën die in Den Haag door onze politici gezien worden onvoldoende doorgegeven aan lokale en provinciale politici. Kortom, de onderlinge uitwisseling kan beter.

Door de BestuurdersVereniging is vervolgens een werkgroep samengesteld, bestaande uit een aantal lokale en provinciale politici, iemand namens de Tweede Kamerfractie, en een beleidsmedewerker van de BestuurdersVereniging.

WELKE DOELEN HEEFT DE WERKGROEP ZICH GESTELD?

De werkgroep wil:

- verbindingen binnen de partij bevorderen;
- informeren (van 'Den Haag' naar lokaal/provinciaal en andersom). De werkgroep stimuleert de verschillende gremia om dit zelf op te pakken, maar fungeert zo nodig als doorgeefluik;
- (partijpolitieke) profilering verbeteren: wat zijn de ChristenUnie-doelen voor jeugd en gezinsbeleid op de drie niveaus, en hoe kunnen we die doelen realiseren.

WAT GAAT U VAN ONS MERKEN?

Tijdens de voorjaarsbijeenkomst van de Bestuur-

dersVereniging is op initiatief van de werkgroep de allereerste netwerkbijeenkomst gehouden van de ChristenUnie. Er is toen actief genetwerkt. Dit werd door de meeste bestuurders als erg nuttig ervaren. Daarnaast is door Klaas Tigelaar, lid van de werkgroep, een presentatie gegeven over jeugd- en gezinsbeleid. Hij heeft een aantal aandachtspunten benoemd en een voorzet gegeven voor waar ChristenUnie-politici zich voor zouden kunnen inzetten. De presentatie is te bekijken op Intranet (<http://intranet.christenunie.nl/jeugdengazin/>).

De werkgroep hoopt in het najaar met een visiedocument te komen, waarin een aantal thema's rond jeugd en gezin worden beschreven. Ook vindt u hierin de visie van de ChristenUnie op deze thema's en een concrete vertaling en suggesties om hier mee aan de slag te gaan als bestuurders. Tijdens Uniecongressen, bijeenkomsten van de BestuurdersVereniging en andere partijbijeenkomsten wil de werkgroep de onderlinge uitwisseling (netwerken) stimuleren. Daarom geeft de werkgroep op het Uniecongres van 14 juni a.s. een workshop over de Centra voor Jeugd en Gezin. Doel van de workshop is om ChristenUnie-politici handvatten te bieden voor beleid rond de Centra voor Jeugd en Gezin en daarnaast ook de onderlinge uitwisseling te stimuleren.

Ten slotte zal de werkgroep u via mailings en een dossier op Intranet op de hoogte houden over ontwikkelingen op dit beleidsterrein: <http://intranet.christenunie.nl/jeugdengazin/>.

WAT KUNT U ZELF DOEN?

Als u nuttige informatie hebt over jeugd- en/of gezinsbeleid, dan kunt u mailen naar de werkgroep: jeugdengazin@christenunie.nl. U kunt daarbij denken aan goede praktijkvoorbeelden, initiatieven, ideeën, maar ook aan knelpunten waar men in uw gemeente/provincie tegenaan loopt.

‘Loodgieterstassen bestaan echt’

DOOR GEERT JAN SPIJKER

Maandagmorgen, een paar minuten voor 9, arriveer ik bij het stadhuis van Utrecht. Het is een groot, oud pand, dat al het bestuurscentrum vormt vanaf de twaalfde eeuw. Eenmaal binnen krijg ik een pasje zodat me de toegang naar boven wordt verschaft. Ik wacht in een mooie, maar iets te bruine hal. Iets na negenen arriveert Tymon de Weger, ChristenUnie-wethouder in Utrecht, verantwoordelijk voor het grootste verkeersknooppunt van Nederland. Een gesprek met deze spin in het web over zijn ervaringen in de Domstad.

Je bent hiervoor in Enschede actief geweest, eerst een tijd als raadslid en toen als wethouder. In Utrecht werd je direct wethouder. Hoe ervaar je dat verschil?

Voor een wethouder is het erg aan te bevelen om raadservaring te hebben in de gemeente waarin je bewindspersoon wordt. Je kent dan de mensen en ook de gebruiken van de raad. Het is een groot voordeel als je de parlementaire democratie van binnenuit kent. Je ziet dat bijvoorbeeld ook in het huidige kabinet, waar de ministers Vogelaar en Cramer het moeilijk hebben, mede doordat ze de parlementaire wereld niet goed kennen. Je hebt als bewindspersoon toch zeker een jaar nodig om vat te krijgen op het ambtelijk apparaat en andersom. Je moet eerst de mensen leren kennen, pas dan kun je mensen meekrijgen.

In Enschede kende ik door mijn raadservaring de belangrijkste ambtenaren al toen ik begon aan het wethouderschap. Dat had ik niet in Utrecht. Daarom heb ik hier eerst een paar maanden de tijd genomen om mensen te leren kennen, zowel intern, maar ook extern. De dossiers heb ik bewust die eerste tijd wat laten liggen, al probeerden de ambtenaren mij natuurlijk meteen met allerlei stukken te belagen.

Een bestuurder moet dus vooral een ‘mensenmens’ zijn?

Zelf ben ik door de politiek een mensenmens geworden. Dat is inderdaad wel nodig, want politiek gaat niet alleen maar om documenten. Daaruit kun je niet alles halen. Tegelijk is een dossierkennis natuurlijk wel nodig. Uiteindelijk moet je als bestuurder zelf beslissingen nemen en je niet alleen door je omgeving laten leiden. Je moet goed luisteren, dat waarderen mensen ook echt, maar vervolgens wel zelf een lijn trekken en met visie knopen doorhakken. Daarbij is het erg belangrijk dat je de verwachtingen van mensen weet te managen [Wijst naar een stapel petities op zijn bureau].

Is het wethouderschap in Utrecht zwaarder dan in Enschede? Vergelijkbaar met een Ministerspost misschien zelfs?

Utrecht is tweemaal zo groot als Enschede, maar deze portefeuille is wel vier keer zo zwaar. Men onderschat het wethouderschap wel eens, maar je bent er hier in Utrecht van 's ochtends tot 's avonds mee bezig, zes dagen in de week. Je krijgt stapels

post, die in het weekend netjes mee naar huis gaan. Ja, die loodgieterstassen bestaan echt. Ook 's avonds ben je er mee bezig: de media volgen, vergaderen, inspraakavonden, enzovoort. Al met al is het wethouderschap in een van de grote vier steden vrijwel net zo zwaar als een ministerspost. Het voordeel van deze baan is wel dat je veel per fiets kan doen. Tijdens het fietsen door de stad word ik altijd weer helemaal fris. En het is gezond bovendien. Na zes dagen arbeiden is het gelukkig de zevende dag rust. De zondag is echt een dag waarop ik afstand neem. Meer nog is het de dag waarop ik inspiratie opdoe vanuit Gods Woord. Die neem ik mee de week in, in de zin van: goed je werk doen, eerlijk zijn. Ook herinnert het me aan het besef dat je met problemen blijft zitten op deze wereld. Je kan er veel aan doen, maar het wordt hier geen hemel op aarde. Dat relativeert.

Utrecht is het verkeersknooppunt van Nederland. Het lijkt me een hele klus om die problematiek milieuvriendelijk aan te pakken.

Utrecht is het centrum van Nederland als het gaat om verkeer, zowel wat betreft spoor- als autowegen. De verkeersproblematiek rond Utrecht is de grootste van die van Nederland. Er komen maar liefst zeven richtingen samen die hier alle op zijn drukst zijn. Er passeren op al die zeven wegvakken dagelijks zo'n 200.000 auto's! Rond Utrecht staan ook de meeste files van het land, meer dan bij Amsterdam. De luchtkwaliteit van Utrecht is dan ook een groot probleem, om over de geluidsoverlast nog maar te zwijgen. Om dat te verbeteren moeten we optimaler gebruikmaken van de bestaande structuren. Na de zomer kom ik met een plan met voorstellen die een fundamentele omslag teweeg moeten brengen. Automobilisten moeten echt offers gaan brengen, want zoals het nu gaat, kan het niet langer. Utrecht groeit immers nog steeds. Om mens en milieu te sparen moeten we meer gebruikmaken van het openbaar vervoer en de fiets en het

Tymon de Weger (1955) was 12 jaar raadslid en 4 jaar wethouder (Sociale zaken) in Enschede. Sinds precies twee jaar is hij wethouder in Utrecht, met onder meer de portefeuilles Verkeer en Milieu. Hij studeerde aan de Verkeersacademie en werkte lange tijd in de vervoerssector.

autogebruik sterk terugdringen, binnen en rondom Utrecht.

Dit lijkt me typisch een ChristenUnie-punt: nadruk op mens en milieu.

Dat klopt. Juist de ChristenUnie is een partij met oog voor mensen. Mensen die echt last van het verkeer hebben en er zelfs ziek van worden. En natuurlijk het milieu. De ChristenUnie wil nadrukkelijk aandacht vragen voor de schepping. Die heeft immers geen stem in de politiek. Daarin verschillen we ook sterk van het CDA. Het valt me steeds meer op dat het CDA een conservatieve partij aan het worden is. Ze verwordt tot een partij die het eigen belang centraal stelt en vooral hecht aan de gevestigde belangen van het welvarende deel van de natie. De ChristenUnie heeft veel meer oog voor milieu en zorg voor de zwakkeren. De samenwerking met de PvdA is in dat opzicht ook logischer dan die met het CDA. De PvdA, hier de grootste partij, wilde ons er graag bij hebben om in het college een brugfunctie te kunnen vervullen tussen GroenLinks aan de linker- en CDA aan de rechterzijde. En zo gaat het in praktijk ook. Best bijzonder, want we hebben maar 2 van de 45 zetels.

Je ziet dat landelijk ook, waar de ChristenUnie eveneens tussen CDA en PvdA in zit.

Ja, al gaat het daar nog moeizaam. De ChristenUnie heeft het lastig gehad het afgelopen jaar. Dat is ook logisch, je moet eraan wennen bestuurder te zijn. Ik maak me er ook niet veel zorgen om. Je moet je plek vinden, gezag opbouwen, de omgang met het ambtelijk apparaat leren. Dat kost tijd. Het is nu echter wel zaak dat alledrie de bewindslieden het komende jaar hun visie duidelijk ontwikkelen en dat ze meer richting gaan geven aan de departementen. Meer in het algemeen vind ik dat we binnen de partij meer verbindingen moeten leggen en van elkaars kennis moeten profiteren. Veel bestuurlijke kennis en ervaring zit bij onze ruim tachtig wethouders en gedeputeerden en dat moeten we beter mobiliseren. Bestuurlijke talenten lopen er echt rond binnen de ChristenUnie, ook voor een eventuele nieuwe regeringsdeelname straks. Alleen zijn die nog onvoldoende in beeld bij de Kamerfractie, het Landelijk Bureau of het partijbestuur. Of ik zelf minister wil worden? Ik heb hier in Utrecht mijn opdracht, met bovendien een lange termijn portefeuille. Dit moet je eigenlijk acht jaar doen.

Nieuws van de Kadernschool

CHRISTENUNIE INSPIRATIEDAG 27 SEPTEMBER 2008

Nog 22 maanden en dan dienen de nieuwe gemeenteraadsverkiezingen zich weer aan. Te vroeg om daar nu al over te beginnen? Zeker niet. Wie ervaring heeft in de voorbereidingen hiervan, weet dat op tijd beginnen veel stress in de laatste maanden kan voorkomen. Voor zittende raadsleden is dit het moment om na te gaan hoe de vlag er bij hangt. We zijn halverwege deze coalitieperiode. Het verkiezingsprogramma van 2006 is misschien wat naar de achtergrond verdwenen door de politieke actualiteit. Maar welke beloften heeft u daarin gedaan? Welke harde eisen heeft u daarin gesteld aan u zelf? Wat wilde u bereiken in deze vier jaar?

Tijd dus om een plan te maken voor de komende twee jaar. Welke punten willen we echt realiseren of in ieder geval ruim aandacht voor vragen?

Om u te helpen in dit proces en in contact te brengen met 'lotgenoten' waar u van kunt leren, organiseert het partijbureau op zaterdag 27 september de eerste ChristenUnie Inspiratiedag. Deze dag vindt plaats in het Corlaercollege in Nijkerk. Dit is een ontmoetings- en toerustingsdag voor iedereen die actief is, of dat wil worden. Van minister tot raadslid, van deskundige tot leek. Van ouder tot heel jong. Want ook voor de kinderen van 4 tot 12 jaar is er een leuk programma.

Een pre-Olympisch jaar is in de sportwereld een bekend begrip. Sporters sleutelen in dat jaar aan hun techniek en conditie om in het Olympisch jaar op het juiste moment te kunnen vlammen. Tijdens de spelen moet alles kloppen. Politiek lijkt wat dat betreft wel op sport. Bij verkiezingen moet alles kloppen. In de campagneperiode staat iedereen op scherp. Maar de vier jaar daarvoor kun je niet stil blijven staan.

Het politieke seizoen 2008/2009 is voor de lokale mensen zeker een pre-Olympisch jaar. En ook voor de rest van de partij zullen deze gemeenteraadsverkiezingen een belangrijke graadmeter vormen. Daarom gaan we op 27 september een dag met de partij in zijn volle breedte aan de slag.

WAT STAAT ER OP HET PROGRAMMA?

- Geestelijke toerusting
- Toespraken André Rouvoet, debat met Arie Slob
- Ontmoeting
- Diverse deelsessies:
 - **Praktische deelsessies over o.a.:**
 - * Resultaten binnenhalen: hoe realiseer in mijn speerpunten?
 - * De procedures: wat gaat er allemaal gebeuren in aanloop naar de verkiezingen en hoe moeten we dat regelen?
 - * De lijst: ondersteunen van huidige fractieleden en werven en opleiden van nieuwe mensen.
 - * De media: hoe bereik ik en hoe gebruik ik ze?
 - * Permanente campagne: hoe zijn we vier jaar lang zichtbaar en relevant?
 - * De website: hoe zetten we die in?
 - **Inhoudelijke deelsessies over o.a.:**
 - * Water: speciaal voor statenleden
 - * Resultaat in de raad
 - * De basis van de ChristenUnie: geloof en politiek
 - * De ChristenUnie en de gemeente: wat houdt het in om raadslid te zijn?
 - * Centra voor jeugd en gezin
 - * Een leuk kinderprogramma voor kinderen van 4 tot 12 jaar.

**VOOR HET VOLLEDIGE PROGRAMMA EN EEN OVERZICHT VAN ALLE DEEL-
SESSIES KUNT U TERECHT OP WWW.KADERSCHOOL.CHRISTENUNIE.NL.
DAAR KUNT U ZICH OOK AANMELDEN MET DE AANMELDBON.
DEZE DAG BIEDT DE CHRISTENUNIE U KOSTELOOS AAN. (U KRIJGT WEL
DE GELEGENHEID IN DE COLLECTE MEE TE HELPEN AAN DE BESTRIJDING
VAN DE ONKOSTEN).**

Column Complimenten!

DOOR BORT KOELEWIJN, BURGEMEESTER VAN RIJSSSEN-HOLTEN

'Stop de islamisering. Verdedig onze vrijheid!', dan zien wij het laatste beeld voorbij komen. Behalve het geluid van een tikkende klok is het doodstil in de raadzaal van het gemeentehuis.

FITNA IN RIJSSSEN-HOLTEN

Alle aanwezigen lijken behoorlijk onder de indruk van de gruwelijke beelden die Geert Wilders in zijn film aan verzen uit de Koran verbindt. Een groot scherm in de raadzaal, het indringende geluid bij sommige fragmenten, de directe koppeling tussen de Koran en het geweld maken ook op mij een veel grotere indruk dan het haastig bekijken van het internetfilmpje op mijn computer. Speelt de aanwezigheid van de gespreksdeelnemers ook mee? Ik heb twaalf autochtonen en twaalf moslims uit Rijssen-Holtens uitgenodigd om samen over deze film van Wilders te spreken. Worden de moslims nu niet teveel in de verdediging gedrongen? Een flink aantal deelnemers heeft aangegeven deze film nu voor de eerste keer te zien. Ik vraag hen om reacties.

"Dat is niet mijn islam. Ik ben heel gelovig, maar ik ken dit niet. Ik denk dat de teksten onvolledig zijn"

"Mijn godsdienst is open, behulpzaam, respectvol."

"Angst is een slechte raadgever. De film is suggestief."

"Er zit een duistere kant aan de islam, die lange tijd niet bespreekbaar was bij de gevestigde partijen. Het is goed als moslims en niet-moslims zich van het geweld distantiëren."

GESPREK

Er ontstaat een gesprek over en weer waarin vragen worden gesteld over hoe moslims aankijken tegen het geweld, hun waardering voor de Nederlandse rechtsorde en hun visie op een islamitische staat. Maar ook over de onderlinge omgang en waardering voor elkaar binnen onze gemeente. De overtuiging groeit dat het onderlinge gesprek moet worden voortgezet en dat moslims via de lokale en regionale media vaker van hun mening blijf moeten geven. Een kleine groep moslims probeert in Nederland het beeld neer te zetten dat zij spreken voor alle moslims, terwijl de overgrote meerderheid zich in dat beeld volstrekt niet herkent.

COMPLIMENT VAN WILDERS

In de NRC maakte Wilders een compliment aan het adres van de gemeente Rijssen-Holtens. Het compliment komt echter toe aan de plaatselijke Islamitische Stichting en aan de culturele vereniging die de Turkse gemeenschap vertegenwoordigt. Ver voordat de film uitkwam had ik met beide contact en afgesproken dat – mocht de film van Wilders uitkomen – wij samen die film zouden bekijken en bespreken. Dat leek me een nuttige aanzet tot de dialoog over deze film. Toen de film dan eindelijk op internet was gezet nam ik weer contact op. Zij waren niet onder de indruk van deze film, maar wilden toch invulling geven aan de gemaakte afspraak. Zij wilden een rondetafelgesprek met ook autochtone inwoners. Zodat ook beelden die autochtone inwoners in onze gemeente van hen hebben, open besproken kunnen worden.

Wat er na afloop van de bijeenkomst gebeurde? Het gesprek met elkaar werd gewoon voortgezet. Ik kijk uit naar het moment waarop ik Wilders een compliment kan geven. Bijvoorbeeld als hij beseft dat hij vele medestrijders onder de moslims heeft die weinig moeten hebben van het activisme van een kleine groep die andere moslims vrijheid ontzegt.

‘DE OVERHEID MAG NIET OP DE STOEL VAN DE OUDERS GAAN ZITTEN. TEGE- LIJK DENK IK DAT DE HUIDIGE MAATSCHAPPELIJKE SITUATIE EEN VERBETERING VAN HET OPVOEDKLIMAAT NOODZAKELIJK MAAKT : OUDERS ZOEKEN STEUN VANUIT DE POLITIEKE EN SOCIALE OMGEVING VOOR WAT ZE HUN KINDEREN WILLEN MEEGEVEN.’

André Rouvoet, pagina 7